

**Dr Jurij Bajec
Dr Slobodan Milutinović
Dr Marina Ilić**

**IZVEŠTAJ TIMA ZA ANALIZU STRATEŠKIH
DOKUMENATA VLADE REPUBLIKE SRBIJE
(2002-2005.)**

Beograd, januar 2006.

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE	3
A. OSNOVNE OCENE I PREDLOZI.....	4
I. EKONOMSKI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA	4
II SOCIJALNI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA.....	6
III KRITERIJUMI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE ZA ODRŽIVI RAZVOJ.....	8
B. ANALIZA I OCENA USVOJENIH STRATEŠKIH DOKUMENATA	11
I. EKONOMSKI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA	11
II SOCIJALNI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA.....	21
III KRITERIJUMI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE ZA ODRŽIVI RAZVOJ...	33
LITERATURA.....	49

UVODNE NAPOMENE

Osnovni zadatak tima za analizu bio je da u kratkom roku da ekspertsku ocenu o »stepenu korisnosti« relevantnih strateških dokumenata, koje je Vlada Republike Srbije usvojila u periodu 2002-2005. godine, za izradu Strategije održivog razvoja Srbije. Preciznije rečeno, trebalo je:

- prvo, ukazati šta se od postojećih strateških dokumenata može upotrebiti prilikom izrade tri osnovna »stuba« održivog razvoja – ekonomski, socijalni i *ekološki*¹, odnosno, upozoriti na praznine (*gap*-ove) u odnosu na pojedine tematske oblasti;
- drugo, proveriti u kojoj meri su pojedini strateški dokumenti operacionalizovani u pogledu ciljeva, institucija, mehanizama, instrumenata i mera potrebnih da bi se zacrtani ciljevi ostvarili;
- treće, utvrditi u kojoj meri su dosadašnji strateški dokumenti konvergentni, odnosno, konfliktni u odnosu na tri osnovna stuba održivog razvoja.

Da bi odgovorio na ovaj zadatak, tim za analizu je definisao 15 ključnih kriterijuma održivog razvoja – pet ekonomskih, pet socijalnih i pet iz zaštite životne sredine – na osnovu kojih je ocenjivana »upotrebljivost« 22 usvojena strateška dokumenta kao *inputa* prilikom izrade Strategije održivog razvoja Srbije.

U prvom delu ovog izveštaja – »Osnovne ocene i predlozi« - data je sumarna ocena za svaki od tri stuba održivog razvoja. U drugom delu – »Analiza i ocena usvojenih strateških dokumenata« – izvršen je detaljniji pregled svih strateških dokumenata koji su bili predmet analize.

¹ Termin *ekološki* se odnosi na zaštitu životne sredine u ovom dokumentu.

A. OSNOVNE OCENE I PREDLOZI

I. EKONOMSKI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA

Analizirano je 13 strateških dokumenata na osnovu pet ekonomskih kriterijuma održivog razvoja:

- Strategija smanjenja siromaštva u Srbiji (SSS)
- Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore EU (NSEU)
- Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)
- Konkurentnost privrede Srbije (KONS)
- Nacionalni program zaštite životne sredine Srbije (NPZŽS)
- Strategija razvoja energetike Srbije (SREN)
- Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)
- Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)
- Strategija reforme državne uprave u RS (SRDU)
- Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)
- Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)
- Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)
- Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP).

Definisano je pet ekonomskih kriterijuma održivog razvoja:

- I. Održivi privredni rast i povećanje zaposlenosti uz ekonomski i socijalno prihvatljivu raspodelu razvojnih rezultata između različitih društvenih grupa i regiona
- II. Stalno uvećavanje i kvalitativno unapređivanje humanog kapitala-znanja i njegove aktivne primene
- III. Neprestano unapređivanje konkurentnosti i inovativnog kapaciteta privrede
- IV. Tržište je osnovni mehanizam za donošenje ekonomskih (poslovnih) odluka dok država svoje ekonomske funkcije – zaštita svojine i ugovora, stvaranje podsticajnog ambijenta za privređivanje, obezbeđivanje javnih dobara, neutralisanje negativnih eksternih efekata i dr. – treba da sprovodi u javnom interesu i kroz demokratski politički proces
- V. Upravljanje javnim sektorom mora da obezbedi intergeneracijsku jednakost i intrageneracijsku solidarnost (održivost u pogledu javnog duga, izgrađenosti i očuvanja privredne i društvene infrastrukture i dr.).

Osnovni zaključci i predlozi:

- a. Osnovna ocena je da prilikom izrade »ekonomskog stuba« Strategije održivog razvoja Srbije ne treba ignorisati ni jedan od postojećih strateških dokumenata. Dve strategije su posebno važne - SSS i NSEU - jer obuhvataju svih pet ekonomskih kriterijuma održivog razvoja i istovremeno ih povezuju sa sociološkim i (delimično) *ekološkim* kriterijumima. To važi i za SLOR uz napomenu da je ovde reč isključivo o lokalnoj dimenziji održivog razvoja.

Druga grupa strategija – NSZ, SKON, SREN, SPOLJ – značajne su zbog detaljne analize pojedinih ekonomskih kriterijuma održivog razvoja, posmatrano funkcionalno ili po sektorima.

Treća grupa strategija – SRDU, NSIRS, NPZŽS, SRZS, NSKOR, SLOR – uglavnom se eksplicitno ne bave ekonomskim kriterijumima održivog razvoja, ali mogu biti veoma korisne kod celovitog pristupa Strategiji održivog razvoja Srbije.

- b. U celini posmatrano, sa stanovišta ekonomskih kriterijuma održivog razvoja, osnovni strateški dokumenti nisu međusobno konfliktni. Osim u pojedinačnim slučajevima (NPZŽS, SRZS), ne postoje veliki konflikti ni u odnosu na socijalne ni *ekološke* kriterijume.
- c. U svim strategijama najviše je zastupljen prvi i četvrti kriterijum. Pri tome, mnogo veći naglasak je na ciljevima dok se oseća nedostatak preciznije operacionalizacije odnosno načina ostvarivanja definisanih ciljeva. Posebno nedostaju detaljnije kvantifikacije kad je reč o makroekonomskim projekcijama, izvorima finansiranja i dinamici sprovođenja pojedinih zadataka. Izuzetak su strategije u kojima su na kraju priložene matrice aktivnosti, mada je stepen njihove upotrebljivosti veoma različit.
- d. Od svih pet ekonomskih kriterijuma održivog razvoja najmanje je obrađen peti kriterijum koji se odnosi na pitanja intergeneracijske jednakosti i intrageneracijske solidarnosti. Kod prvog kriterijuma, suviše mala pažnja je posvećena pitanjima smanjenja regionanih i drugih razlika u raspodeli razvojnih rezultata (izuzetak je SSS).
- e. Glavni problem je što su svi strateški dokumenti u proteklom trogodišnjem periodu rađeni bez prethodno izrađene Nacionalne strategije privrednog razvoja, odnosno, Strategije održivog razvoja. Zato se moralo početi od raznih pretpostavki, često i nerealnih, da bi se definisala parcijalna strategija u pojedinim oblastima. Na taj način, jedan broj strateških dokumenata nije dovoljno upotrebljiv pogotovo kada je reč o pojedinim kvantifikacijama, potrebnim sredstvima i izvorima finansiranja za ostvarivanje željenih ciljeva.
- f. Treba imati u vidu da su pojedine makroekonomske projekcije rađene pre dve, odnosno tri godine tako da ih je potrebno »osvežiti« naročito imajući u vidu novonastalu situaciju krajem 2005. godine, s obzirom na ostvarenu dinamiku privrednog rasta veću od projektovane, do sada sprovedene reforme i početak procesa priključivanja EU. Zato, predlažemo da se sve projekcije rasta GDP vezane za održivi razvoj zasnivaju na dva scenarija: realistički sa prosečnom godišnjom stopom rasta od 5% i optimistički sa stopom od 7%. Ove makroekonomske projekcije mogu da posluže kao okvir (ali i kao ograničenje) za ostvarivanje najvažnijih ekonomskih, socijalnih i *ekoloških* prioriteta Strategije održivog razvoja Srbije.
- g. Sa stanovišta izrade Strategije održivog razvoja Srbije neophodno je definisati ključne razvojne prioritete iz ekonomske oblasti, odnosno razvojni profil Srbije za naredni period, a što inače nije dovoljno prisutno u postojećim strateškim dokumentima. Takođe, veći naglasak treba dati novoj ulozi države imajući u vidu da se Srbija nalazi na prekretnici iz niže u višu razvojnu fazu sa novim razvojnim

prioritetima, kao i činjenicu da se privodi kraju prva generacija reformi (makroekonomska stabilizacija, privatizacija, liberalizacija) i da je na dnevnom redu sprovođenje druge generacije reformi (izgradnja institucija tržišne privrede i efikasno funkcionisanje vladavine prava).

II SOCIJALNI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA

Analizirano je 13 strateških dokumenta na osnovu pet ključnih socijalnih kriterijuma održivog razvoja:

- Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji (SSS)
- Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji (NSEU)
- Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)
- Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji (SRDU)
- Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)
- Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZZS)
- Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)
- Nacionalna strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)
- Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)
- Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)
- Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica (NSIRS)
- Razvoj politike i strategije stručnog obrazovanja u Srbiji (SSO)
- Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR).

Definisano je pet socijalnih kriterijuma održivog razvoja:

- I. Obezbeđenje i promocija sveobuhvatne zaštite zdravlja i bezbednosti ljudi
- II. Kvalitetno obrazovanje kojim se stvaraju uslovi za individualni razvoj i očuvanje identiteta
- III. Promocija kulture, zaštita i razvoj društvenih vrednosti i uvećanje društvenog kapitala
- IV. Jednaka prava, jednakost i sigurnost pred zakonom za sve, sa posebnom pažnjom na jednaka prava žena i muškaraca, jednaka prava i zaštitu manjina i poštovanje ljudskih prava
- V. Solidarnost unutar i između generacija, kao i globalna solidarnost.

Osnovni zaključci i predlozi su sledeći:

- a. Uz navedene nedostatke u detaljnoj analizi strateških dokumenata, čini se da je socijalna komponenta dobro zastupljena u svim strategijama i da sve mogu biti u potpunosti referentne za izradu Strategije održivog razvoja. Kao najznačajnije za dalji rad na Strategiji održivog razvoja Srbije treba izdvojiti SSS i NSEU, koje pokrivaju sve socijalne kriterijume održivog razvoja, kao i SLOR koja takođe pokriva sve kriterijume, ali vezane za lokalni nivo. U drugu grupu spadaju strateška dokumenta koja se u osnovi bave i u potpunosti pokrivaju pojedine kriterijume socijalne komponente, dok se u odnosu na preostale kriterijume u njima oseća «duh» poštovanja koncepta održivog razvoja vezano za njegovu socijalnu komponentu: SRDU, SZ, NSZ, SRSZ i NPAD. Treću grupu čine

strategije koje se bave samo pojedinim kriterijumima socijalne komponente i mogu biti korisno upotrebljene u radu na Strategiji održivog razvoja kod sagledavanja usko «sektorskih» oblasti: NSIRS, SSO i SIR.

- b. Iako se može činiti da Srbija ima «inflaciju» strateških dokumenata na različitim nivoima, uočljivo je da neke oblasti nisu pokrivene odgovarajućim sektorskim strategijama, imajući u vidu socijalnu komponentu održivog razvoja. To se, pre svega, odnosi na obrazovanje (nedostaje strategija visokog obrazovanja i osnovnog obrazovanja), nauku i razvoj novih tehnologija, kao i razvoj kulture. Sa druge strane, oblast zdravstva i socijalne zaštite dobro je pokrivena strateškim dokumentima. Takođe, problem dostupnosti određenih osnovnih društvenih dobara i usluga za pojedine kategorije i društvene grupe kao jedna od komponenti socijalne jednakosti nije tretirana na odgovarajući način u najvećem broju strateških dokumenata (na primer stanovanje, sanitacija i vodosnabdevanje). Jasno se može zapaziti nedostatak tretiranja populacione politike u gotovo svim strategijama, mada je starenje stanovništva i demografski pad jedan od najvećih problema u Srbiji.
- c. Ne može se zapaziti međusobna konfliktnost analiziranih strategija, vezano za socijalnu komponentu održivog razvoja. Međutim, očigledan je nesklad u tretiranju pojedinih kriterijuma: najviše pažnje poklonjeno je četvrtom i prvom kriterijumu, dok je peti kriterijum obrađivan sporadično (nijedna od analiziranih strategija ne bavi se eksplicitno problemima globalne solidarnosti, dok su pitanja unutargeneracijske i međugeneracijske solidarnosti obrađena u jednom broju strateških dokumenata na zadovoljavajući način).
- d. Stepen operacionalizacije pojedinih strategija je veoma različit. Dok se za neke može reći da su operacionalizovane do nivoa akcionih planova, druge su mnogo opštije i zadržavaju se na ciljevima koje tek treba pretočiti u odgovarajuće mere i aktivnosti.
- e. Pitanja političke odgovornosti i participacije javnosti u odlučivanju tretirana su u najvećem broju strategija samo kao pitanja od sekundarnog značaja, bez razvoja mehanizama za ostvarivanje poštovanja ovih kriterijuma (izuzetak su delimično SSS, NSEU, SLOR i NPAD). Dužnu pažnju u izradi Strategije održivog razvoja treba pokloniti ovim pitanjima, pre svega uspostavljanju jasnih i transparentnih mehanizama odgovornosti prema kojima Vlada odgovara javnosti u pogledu društvenih, ekonomskih i pitanja razvoja i zaštite životne sredine od nacionalne važnosti, kao i osiguravanju postojanja konsultativnog procesa i participacije svih društvenih grupa u formulisanju nacionalne politike razvoja i u njenom sprovođenju, kao i u kreiranju i sprovođenju pojedinih razvojnih programa i projekata.
- f.

III KRITERIJUMI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Analizirano je 14 strateških dokumenata na osnovu pet kriterijuma iz oblasti zaštite životne sredine.

- Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)
- Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)
- Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZZŠ)
- Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

- Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)
- Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)
- Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)
- Strategija o bezbednosti hrane (SBH)
- Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)
- Strategija poljoprivrede Srbije (STPOLJ)
- Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)
- Šumarska politika Srbije (ŠP)
- Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)
- Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP).

Definisano je pet kriterijuma iz oblasti zaštite životne sredine:

- I. Područja od značaja za prirodu i biodiverzitet treba da budu zaštićena
- II. Potrošnja obnovljivih resursa (šume, ribarstvo, površinske i podzemne vode, zemljište) treba da se održava ispod nivoa regeneracije ili prirodne obnove
- III. Potrošnja neobnovljivih resursa (nafta i gas, ugalj, metalne sirovine, nemetalne sirovine) treba da bude zadržana ispod nivoa potencijalnog rasta substituentnih obnovljivih resursa
- IV. Svaki uticaj emisija ili toksičnih materija na prirodno okruženje ili ljudsko zdravlje treba da bude sveden na bezbedan nivo (zagađenje vazduha, klimatske promene, oštećenje ozonskog omotača)
- V. Uticaj akcidenata u životnoj sredini treba da bude redukovano i rizik po životnu sredinu može biti prihvatljiv samo u meri da u najgorem mogućem slučaju ne postoji permanentna šteta po životnu sredinu (hemikalije, otpad, opasan otpad, buka, jonizujuće i nejonizujuće zračenje, udesi).

Osnovni zaključci i predlozi su sledeći:

- a. Osnovna ocena je da prilikom izrade »stuba životne sredine« Strategije održivog razvoja Srbije ne treba ignorisati ni jedan od postojećih strateških dokumenata.
Tri strategije su ključne NPZZS, SSS, NSEU jer povezuju sve tri dimenzije (ekonomsku, socijalnu i životnu sredinu).
Druga grupa strategija – SREN, SPOLJ, VORS, ŠP, NSUP i SLOR su veoma korisne sa gledišta pristupa Strategiji održivog razvoja.
Treća grupa strategija – SZ, SBH i NPAD značajne su zbog povezanosti i uticaja teme koju obrađuju na životnu sredinu i obratno, ali se eksplicitno ne bave kriterijumima zaštite životne sredine u održivom razvoju. SMSP, NSKOR, SRDU – se takođe ne bave kriterijumima zaštite životne sredine u održivom razvoju.
- b. U celini posmatrano, sa stanovišta kriterijuma zaštite životne sredine u održivom razvoju, osnovni strateški dokumenti nisu međusobno konfliktni. U svim strategijama najmanje je zastupljen prvi kriterijum. Sve strategije imaju definisane ciljeve, ali samo neke sadrže instrumente za dostizanje ciljeva, plan finansiranja i implementacije. Neke samo deklarativno sadrže ciljeve zaštite životne sredine.

- c. Sa gledišta održivosti, životna sredina treba da bude zaštićena samo od neodržive eksploatacije koja vodi do njene degradacije (na primer, neefikasna i neplanska eksploatacija), a ne od bilo kojeg oblika eksploatacije koji vodi ekonomskom razvoju. Nedostatak eksploatacije lokalno raspoloživih resursa, posebno bogatstva obnovljivih resursa, kao što je: nedovoljno korišćenje površinskih voda u energetske svrhe, nedovoljno korišćenje biomase i sekundarnih obnovljivih izvora energije, nedovoljno korišćenje navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta, pasivna eksploatacija prirodnih resursa, neadekvatno korišćenje i upravljanje prostorom i veliki deo neiskorišćenog potencijala sa gledišta svrhe i uslova korišćenja, vodi do ekonomskog gubitka.
- d. Studija „Procena ekonomske vrednosti degradacije životne sredine u Srbiji“ (Jantzen, 2004.) iznosi podatak da se ukupna šteta naneta životnoj sredini kreće između 860 miliona € i 2,5 milijarde € (4,7% do 14% BDP Srbije, koji je procenjen na 18,3 milijarde € godišnje - u drugim zemljama procenjeno 4-8% BDP). Najveće štete prouzrokovane su zagađenjem vazduha, zagađenjem vode, gubitkom vrednih vodnih resursa i neodgovarajućom praksom u upravljanju otpadom. Štete se odnose na troškove zdravstvene zaštite, štete usevima i objektima i gubitak prihoda, usled, na primer, smrtnosti (nakon čega porodice ostaju bez prihoda) ili oštećenja nervnog sistema usled udisanja olova. Analiza scenarija o razvoju ekonomije i politike životne sredine pokazuje da će u narednih deset godina doći do smanjenja ekonomskih šteta isključivo ukoliko se ostvari ekonomski rast praćen usklađivanjem sa zakonodavstvom EU u oblasti životne sredine. Ovo je značajan argument za unapređenje i bolje sprovođenje propisa u oblasti životne sredine, jer bi takva politika dovela do koristi (pa bi time i smanjila štetu po životnu sredinu) za Srbiju u celini. Rezultati ove studije su u skladu sa studijama koje su ranije radile druge zemlje koje su tada bile u procesu pridruživanja EU, i pokazuju ravnomeran raspored štete (pa i potencijalnih koristi) u tradicionalnim oblastima životne sredine – vazduh, voda i otpad, na koje se odnosi više od 75% ukupne štete. Iako su štete u tradicionalnim oblastima životne sredine velike, ipak je neophodno obratiti pažnju na iscrpljivanje prirodnih resursa, na šta ukazuje i parcijalna analiza erozije zemljišta. Godišnja ulaganja u oblasti zaštite životne sredine u zemljama u procesu pridruživanja procenjena su na 15% od ukupnih investicija (Jantzen).
- e. Sa stanovišta izrade Strategije održivog razvoja Srbije neophodno je definisati ključne prioritete u oblasti zaštite životne sredine:
- smanjiti doprinos industrije klimatskim promenama
 - podsticati održivo korišćenje prirodnih resursa, smanjenje potrošnje energije i sirovina i stimulisati reciklažu otpada, povećati svest o životnoj sredini i kvalitetu života
 - pojačati energetske efikasnost i korišćenje obnovljivih izvora energije
 - sprovesti reformu naknada za životnu sredinu
 - podsticati održivu potrošnju
 - podsticati razvoj i korišćenje tehnologija pogodnih po životnu sredinu
 - promovisati održivi transport
 - obezbediti zadovoljavajući kvalitet vode za piće i odgovarajuće upravljanje vodama
 - zaustaviti gubitak biodiverziteta

- ojačati administrativne kapacitete u oblasti zakonodavstva i ekonomije zaštite životne sredine
 - podržati ulogu konsultativnih i savetodavnih tela u postupku donošenja predloga (Savet za održivi razvoj, intersektorska konsultativna tela, intersektorske radne grupe itd).
- f. U Strategiji održivog razvoja Srbije potrebno je integrisati sledeće ciljeve u oblasti zaštite životne sredine:
- smanjenje zagađenja vazduha, saradnja na stabilizaciji klimatskih promena i oštećenja ozonskog omotača, implementacija Okvirne konvencije UN
 - održivo korišćenje prirodnih resursa (obnovljivih i neobnovljivih)
 - promovisanje obnovljivih izvora energije
 - razviti obrazovni sistem koji zadovoljava potrebe zaštite životne sredine i izvršiti sveobuhvatan pregled obrazovnog sistema od osnovnog do univerzitetskog nivoa
 - razviti ciljeve o upravljanju životnom sredinom u industriji i uspostavljanju standarda zaštite životne sredine i čistije proizvodnje i smanjenje emisija
 - izraditi Program za racionalnu upotrebu energije i povećanje energetske efikasnosti, Program za selektivno korišćenje novih obnovljivih izvora energije i Program za zaštitu životne sredine u energetici
 - izraditi Nacionalni akcioni plan za unapređenje zdravlja i životne sredine
 - izraditi Strategiju održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara
 - izraditi Strategiju očuvanja biodiverziteta
 - sprovođenje principa održivog korišćenja šuma, uz intenziviranje aktivnosti na pošumljavanju povećati sadašnji stepen šumovitosti u Srbiji
 - povećanje sadašnje površine zaštićenih područja na 11%–12%
 - povećanje efikasnost korišćenja energije
 - smanjenje učešća korišćenja čvrstih goriva u domaćinstvima na 10%;
 - povećanje stepena snabdevenosti stanovništva vodom za piće, pre svega u ruralnim područjima i poboljšati kvalitet vode za piće;
 - povećanje broja domaćinstava koja su priključena na kanalizacionu mrežu, kao i količine komunalnih i industrijskih otpadnih voda koje se adekvatno prečišćavaju, izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih postrojenja za njihovu obradu;
 - uspostavljanje sistema upravljanja komunalnim i opasnim otpadom, u okviru koga će se povećati udeo stanovništva koji je obuhvaćen sakupljanjem otpada; poboljšanje sistema reciklaže, izgradnja regionalnih sanitarnih deponija, rekultivacija postojećih odlagališta i divljih smetlišta i izgradnja postrojenja za tretman opasnog otpada i deponije opasnog otpada
 - osnivanje nezavisne Agencije za zaštitu životne sredine, što je obaveza postavljena Studijom o izvodljivosti, koja će predstavljati međusektorski servis u oblasti zaštite životne sredine i osnivanje Ministarstva zaštite životne sredine
 - efikasno sprovođenje niza novih zakonskih odredbi u oblasti zaštite životne sredine
 - izgradnja kapaciteta na lokalnom nivou za sprovođenje novih propisa u oblasti zaštite životne sredine.

B. ANALIZA I OCENA USVOJENIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

I. EKONOMSKI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA

I Kriterijum: Održivi privredni rast i povećanje zaposlenosti uz ekonomski i socijalno prihvatljivu raspodelu razvojnih rezultata između različitih društvenih grupa i regiona

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Prvi kriterijum je u celini sadržan u SSS jer predstavlja sastavni deo osnovnih ciljeva i strateških pravaca delovanja – dinamični privredni rast sa naglaskom na otvaranju novih radnih mesta, smanjivanje u raspodeli nacionalnog dohotka i razlika u stepenu regionalne razvijenosti. Za realizaciju strateških pravaca delovanja definisana su odgovarajuća institucionalna rešenja, mehanizmi, instrumenti, mere i aktivnosti i konkretni programi.

Definisani su ukupni troškovi SSS, neophodna budžetska, donatorska i druga sredstva i izvršena alokacija sredstava na konkretne izvršioce u trogodišnjem periodu.

Definisani su celokupan proces implementacije i monitoring SSS-a. U 2005. godini, tim za implementaciju je podneo prvi izveštaj o rezultatima smanjivanja siromaštva.

Neophodne su nove kvantifikacije u vezi makroekonomskih projekcija.

SSS je konvergentna sa NSEU u vezi ovog kriterijuma.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Prvi kriterijum je u najvećoj meri sadržan u NSEU, posebno u delu koji se odnosi na strateške ciljeve razvoja Srbije. Uslovi održivog privrednog rasta date su i kroz odgovarajuće kvantifikacije u okviru višegodišnjih makroekonomskih projekcija. Mogućnosti smanjivanja velikih razlika u nivou regionalne razvijenosti navedene su u posebnom poglavlju. Nedostaje eksplicitna analiza ekonomski i socijalno prihvatljive raspodele razvojnih rezultata osim u delu gde se govori o preraspodeli nacionalnog dohotka kroz dalju reformu poreskog sistema. NSEU je konvergentna sa SSS u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

NSZ u celini posmatrano integriše glavni ekonomski kriterijum održivog razvoja. Ciljevi NSZ su prvenstveno usmereni na rešavanje problema nezaposlenosti ali ceo koncept Strategije zasniva se na pretpostavkama održivog razvoja. U Strategiji je takođe zastupljena regionalna komponenta jer se uslovi bržeg zapošljavanja i privrednog rasta posmatraju u regionalnoj perspektivi – Beograd, Vojvodina, Centralna Srbija i u 25 okruga. Najzad, Strategija je čvrsto povezana sa Strategijom smanjivanja siromaštva čime je naglašena i komponenta smanjivanja nejednakosti u raspodeli ostvarenih razvojnih rezultata. Prvi kriterijum obuhvaćen je posebnim poglavljem o smanjivanju razlika između regionalnih tržišta rada, podršci ravnopravnosti polova u pogledu zapošljavanja i zarada, kao i borbi protiv diskriminacije najugroženijih socijalnih grupa.

Konkurentnost privrede Srbije (KONS)

Prvi kriterijum je najvećim delom zastupljen u KONS. Definisani su alternativni scenariji održivog privrednog rasta koji obezbeđuju unutrašnju i spoljnu makroekonomsku ravnotežu privrede Srbije. Posebna pažnja posvećena je vezi između dinamičnog privrednog rasta i konkurentskog izvoznog sektora privrede. KONS se ne bavi neposredno problemima zapošljavanja niti pitanjima raspodele GDP na regionalnom nivou i između različitih dohodovnih grupa stanovništva.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

NPZŽS u svojim osnovnim opredeljenjima, ciljevima i mehanizmima rešavanja problema zaštite životne sredine je u potpunosti usklađen sa konceptom održivog razvoja. Prvi kriterijum je obuhvaćen NPZŽS u pogledu povezanosti održivog rasta sa troškovima (gubicima u BDP) u odnosu na koristi (mogućnosti povećanja BDP uz odgovarajući program ulaganja u zaštitu životne sredine). NPZŽS se ne bavi aspektima ekonomski i socijalno prihvatljive raspodele razvojnih rezultata između različitih društvenih grupa i regiona.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Prvi kriterijum je u najvećoj meri sadržan u SREN. Ova strategija precizno definiše razvojnu putanju energetike Srbije u skladu sa dva moguća scenarija privrednog rasta do 2015. godine. Glavni problem je što je SREN rađen pre Nacionalne strategije privrednog razvoja i Strategije održivog razvoja tako da su potrebne nove računice mada su grube projekcije verovatno i dalje prihvatljive. U SREN naglašena je komponenta održivog razvoja kao i aspekt raspodele jer se definišu posebni programi za siromašnije slojeve stanovništva. *Ekološka* dimenzija se provlači kroz celu SREN.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

STPOLJ zadovoljava ovaj kriterijum definisanjem osnovnih ciljeva i aktivnosti za njihovo ostvarivanje. Naglašena je povezanost ekonomskih i socijalnih ciljeva održivog razvoja. Takođe, posebna pažnja je posvećena *ekološkoj* komponenti razvoja poljoprivrede. Nedostaju kvantifikacije na osnovu kojih bi se sagledala buduća uloga poljoprivrednog sektora u stvaranju GDP, učešća u izvozu, povećanju zaposlenosti i sl. Nedostaju i finansijske analize sa izuzetkom vodoprivrede.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Ovaj kriterijum je delimično uključen u NSIRS jer definiše uslove ekonomske i socijalne integracije izbeglih i interno raseljenih lica. Kvalitet Strategije je što precizira detaljne programe sa svim pratećim troškovima oko zatvaranja kolektivnih centara, rešavanja stambenih pitanja i zapošljavanja ove velike i posebno ugrožene grupe. Nedostaju makroekonomske projekcije održivog rasta kao i realne mogućnosti budžetskog finansiranja dela troškova jer je većina programa oslonjena na inostrana donatorska sredstva.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

SRDU se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRSZ se u celini bavi razvojem održivog sistema socijalne zaštite kao sastavni deo ukupnih reformskih opredeljenja Srbije. Međutim, sa stanovišta održivog privrednog

rasta i ostalih ekonomskih kriterijuma nisu urađene nikakve kvantifikacije niti definisana moguća materijalna ograničenja u sprovođenju ove Strategije.

Strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)

NSKOR se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom. Međutim, s obzirom da kao posledica korupcije dolazi do smanjenja GDP, smanjenja domaćih i stranih investicija i da se povećava zaduženost zemlje, očigledno da efikasna borba protiv korupcije istovremeno poboljšava šanse za ostvarivanje održivog privrednog rasta, povećanje zaposlenosti i smanjenje razlika u raspodeli.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

SLOR u celini obuhvata ovaj kriterijum uz pokušaj da se odgovarajući ciljevi, instrumenti i mere prilagode mogućnostima lokalnog održivog razvoja. Možda je suviše prostora posvećeno proteklom periodu, a pojedini podaci nisu više upotrebljivi zbog prihvatanja međunarodnih statističkih standarda (GDP umesto nacionalnog dohotka, odnosno društvenog proizvoda, nezaposlenost merena prema ILO metodologiji i sl.)

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

Ovaj kriterijum je u celini prisutan u SMSP. Osnovni cilj ove strategije je da omogući stvaranje održivog sektora malih i srednjih preduzeća u kome, pored ostalog, treba najbrže da raste broj novih radnih mesta, ublaže velike regionalne razlike u nivou razvijenosti i smanje nejednakosti u raspodeli GDP. Danas se može konstatovati da su ciljevi ove strategije u pogledu dinamike povećanja broja MSP i novih radnih mesta bili preceñeni. SMSP je kompatibilna sa SSS, NSEU, NSZ i SKON.

II Kriterijum: Stalno uvećavanje i kvalitativno unapređivanje humanog kapitala-znanja i njegove aktivne primene

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Ovaj kriterijum je implcitno uključen u SSS sa stanovišta privatizacije, modernizacije i restrukturiranja srpske privrede i nagoveštene promene sektorske strukture stvaranja GDP-a gde sve veći značaj dobija trgovina, saobraćaj, telekomunikacije, finansijske, informatičke i druge usluge. U tom kontekstu, u SSS je naglašena potreba za reformom celokupnog sistema obrazovanja i permanentnim programima namenjenim prilagođavanju kvalifikacione strukture budućim potrebama privrede i društva.

U SSS se eksplicitno ne analizira perspektiva budućeg razvoja Srbije zasnovana na »*knowledge based economy*«, odnosno, ovaj kriterijum nije direktno uključen u strateške pravce SSS, ali nije ni konfliktan sa osnovnim ciljevima strategije.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ovaj kriterijum je detaljno uključen kao bitan strateški cilj i pravac delovanja kroz razvoj ekonomije zasnovane na znanju. Takođe, posebno poglavlje bavi se raspoloživošću ljudskih resursa i mogućnostima poboljšanja kvaliteta humanog kapitala u Srbiji. U strategiji su navedeni prioriteti i mehanizmi za punu afirmaciju ovog ključnog faktora. U vezi ovog kriterijuma SSS i NSEU su konvergentni.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

U četvrtom poglavlju NSZ - Ka povećanom kvalitetu i produktivnosti rada, se preciziraju ciljevi i pravci delovanja kako bi se obezbedilo veće i kvalitetnije ulaganje u ljudski kapital.

Konkurentnost privrede Srbije (KONS)

Ovaj kriterijum se detaljno razrađuje u KONS. Posebno se analizira proces transformacije iz edukacije u znanje a zatim u inovacije kao bitan elemenat jačanja konkurentnosti.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Ovaj kriterijum obrađen je u SREN u delu koji se bavi stimulisanjem naučnoistraživačkog rada, usmerenog obrazovanja i usavrašavanja kadrova za potrebe u ovoj oblasti.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Ovaj kriterijum je obuhvaćen STPOLJ. U posebnim poglavljima se definišu pravci promena obrazovnog sistema u cilju unapređivanja znanja potrebnih za razvoj poljoprivrede i sela. Nedostaju preciznije analize i kvantifikacije.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

Ovaj kriterijum je u NPZŽS obuhvaćen posebnim poglavljem – Obrazovanje i razvijanje javne svesti – gde se preporučuju odgovarajuće kratkoročne i srednjeročne mere. Uočava se da u ovoj oblasti ima više stručnjaka iz tehničkih, medicinskih i biohemijskih struka a skoro da nema ekonomista i pravnika koja imaju potrebna znanja iz oblasti zaštite životne sredine.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Ovaj kriterijum nije zastupljen u NSIRS.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

SRDU se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom sem delimično u poglavlju koje analizira izgradnju profesionalne (i depolitizirane) državne uprave.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRZS se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)

NSKOR se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Ovaj kriterijum je u SLOR sadržan u delu o osnovnim opredeljenjima održivog razvoja.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

Ovaj kriterijum je implicitno uključen u SMSP jer se bavi ne samo načinima uključivanja ljudskog kapitala u aktivan život kroz mala i srednja preduzeća, već i potrebnim obrazovnim i drugim institucijama, posebno na lokalnom nivou, koje treba

da olakšaju sticanja potrebnih preduzetničkih i drugih znanja za otpočinjanje i vođenje privatnog biznisa.

III Kriterijum: Neprestano unapređivanje konkurentnosti i inovativnog kapaciteta privrede

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Ovaj kriterijum je samo implicitno uključen u SSS sa stanovišta podizanja vrednosti ljudskog kapitala u delu koji se odnosi na reformu obrazovanja kao i u fiskalnim projekcijama koje do 2010. godine predviđaju veće učešće obrazovanja (i naučno istraživačkog rada) u GDP. SSS nije konfliktna u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ovaj kriterijum je eksplicitno sadržan u NSEU kao *spiritus movens* ekonomskog napretka i kao ključna pretpostavka uspešnog priključivanja EU. Nedostaje konkretna analiza niske konkurentnosti srpske privrede kao i celovit prikaz neophodnih aktivnosti u cilju povećanja makroekonomske i poslovne konkurentnosti. Poseban odeljak u NSEU posvećen je istraživanju i razvoju u kome su navedeni prioriteti, mehanizmi, mere i aktivnosti koje omogućavaju veća izdvajanja za ove namene kao i efikasnu primenu u praksi. NSEU i SSS nisu konfliktne u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

U NSZ ovaj kriterijum se detaljno razrađuje u poglavlju koje se bavi pretpostavkama održivog rasta i otvaranja novih radnih mesta: podrška stranim direktnim investicijama, aktiviranju domaće štednje, preduzetništvu i stvaranje povoljnog ambijenta za poslovanje.

Konkurentnost privrede Srbije (KONS)

Ovaj kriterijum je osnovni sadržaj KONS. Detaljno su analizirani svi aspekti makro i mikro ekonomske konkurentnosti Srbije kao i mogućnosti da se ona poveća. Naglasak je na stvaranju konkurentne prednosti Srbije, a ne samo njene komparativne prednosti.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Ovaj kriterijum je bitan za SREN jer pokazuje za koliko se može povećati konkurentnost srpske privrede ukoliko bi se ostvarili strateški ciljevi razvoja energetike.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Povećanje konkurentnosti je prvi cilj STPOLJ. Većina predloženih aktivnosti vezana je upravo za institucije, mehanizme, instrumente i mere kojima se može povećati konkurentnost ovog sektora posebno u procesu priključivanja EU i STO.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPŽŽS)

NPŽŽS ne uključuje eksplicitno ovaj kriterijum. Međutim, jasno je da Srbija svoje razvojne prednosti i jačanje međunarodne konkurentnosti posebno na tržištima EU može da realizuje jedino uz uvažavanje standarda i kriterijuma zaštite životne sredine.

Strategija se ovim pitanjima detaljno bavi u poglavljima koji se odnose na ciljeve i mere programa zaštite životne sredine.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Ovaj kriterijum nije zastupljen u NSIRS.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

SRDU se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRZS se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)

NSKOR se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Ovaj kriterijum je u SLOR sadržan u delu o osnovnim opredeljenjima održivog razvoja.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

Ovaj kriterijum je obuhvaćem SMSP počevši od osnovnih ciljeva koji se odnose na stvaranje izvozno konkurentnog sektora privrede, jačanje veze između obrazovnog i naučno istraživačkog sistema MSP sektora i povećanja konkurentnosti MSP sektora kroz programe za razvoj upravljanja preduzećima i usvajanje sistema kvaliteta i inovacija.

IV Kriterijum: Tržište je osnovni mehanizam za donošenje ekonomskih (poslovnih) odluka dok država svoje ekonomske funkcije – zaštita svojine i ugovora, stvaranje potsticajnog ambijenta za privređivanje, obezbeđivanje javnih dobara, neutralisanje negativnih eksternih efekata i dr. – treba da sprovodi u javnom interesu i kroz demokratski politički proces

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

SSS je u celini prožeta ovim kriterijumom. Jasno su razdvojene aktivnosti gde se prevashodno putem tržišnog mehanizma obezbeđuju pretpostavke privrednog rasta i zapošljavanja u odnosu na aktivnosti države i budžetska sredstva namenjena programima za smanjivanje siromaštva. U tom kontekstu, predložena su nova institucionalna rešenja i privredne i društvene reforme kojima se stvara povoljan ambijent za ubrzanu privredni rast i zapošljavanje. Neutralisanje negativnih eksternih efekata obrađeno je u delu koji se bavi *ekološkim* aspektima smanjivanja siromaštva, s obzirom da su siromašni najviše pogođeni problemima životne sredine. SSS i NSEU su konvergentne u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ovaj kriterijum je najdetaljnije razrađen u NSEU, posebno kada je reč o aktivnostima države na ubrzanju reformskih i tranzicionih procesa. Detaljno su analizirane makroekonomske i mikroekonomske politike, reformske i strukturne promene u privredi, sektorske politike kao i tržišta roba, radnika, kapitala i usluga. Dat je presek

stanja u ovim oblastima kao i *gap*-ovi u odnosu na zahteve moderne tržišne privrede i efikasne države. Neutralizacija negativnih eksternih efekata data je kroz analizu zaštite životne sredine, pre svega u svetlu nedostajućih zakonskih rešenja kompatibilnih sa zahtevima EU. NSEU i SSS su konvergentne u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Ovaj kriterijum je integrisan u NSZ tako što se bavi glavnim akterima odgovornim za sprovođenje Strategije kao i njihovim nadležnostima: država kroz ministarstava i druge Vladine institucije, Nacionalna služba zapošljavanja, centri za socijalni rad i institucije koje se bave pružanjem usluga u oblasti obrazovanja i osposobljavanja kroz razvoj adekvatnih programa; široka mreža socijalnih partnera (udruženja poslodavaca i sindikata, Ekonomsko-socijalni savet, stručne i nevladine organizacije).

Konkurentnost privrede Srbije (KONS)

Ovaj kriterijum se opširno razmatra u KONS. Ponuđena je kompletna strategija i politika koju bi Srbija trebalo da vodi u cilju povećanja konkurentnosti. Istovremeno, ponuđen je detaljan plan aktivnosti koji bi preduzeća trebalo da preduzmu kako bi povećala svoju poslovnu (mikro) konkurentnost.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Ovaj kriterijum je detaljno razrađen u SREN posebno kada je reč o institucijama, mehanizmima, instrumentima i merama kojima se obezbeđuje razvoj energetike do 2015. godine. Nedostaju detaljnije analize mogućih izvora finansiranja razvoja energetike (11 milijardi dolara). Takođe, nisu precizirani oblici svojinskog restrukturiranja javnih preduzeća u ovoj oblasti. SREN je u celini usklađen sa Strategijom priključivanja EU.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Ovaj kriterijum je najdetaljnije razrađen u STPOLJ s obzirom na specifičnosti privređivanja u ovoj oblasti, nasleđenim karakteristikama poljoprivrede u Srbiji i zahtevima koji se nameću kroz proces priključivanja EU i STO. Za ostvarivanje definisanih aktivnosti dati su rokovi i nadležne institucije.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

NPZŽS obrađuje ovaj kriterijum sa stanovišta definisanja mera za sprovođenja programa zaštite životne sredine: reforme regulatornih tela, reforma ekonomskih instrumenata, sistem finansiranja zaštite životne sredine. S druge strane, definisan je obim neophodnih sredstava za NPZŽS (investicije i operativni troškovi) kao i mogući izvori finansiranja. S obzirom da se značajan obim sredstava očekuje od primene principa "zagađivač plaća" i "korisnik plaća" postavlja se pitanje koliko je ovo realno, bar na kratak rok, imajući u vidu skromne finansijske mogućnosti građana pa i dela privrede. Takođe, mogućnosti dodatnih zaduživanja iz inostranstva radi nabavke *ekološke* opreme su ograničene limitima ukupnog zaduživanja zemlje. Najzad, ovi zahtevi mogu biti u konfliktu sa opredeljenjem za makroekonomsku stabilnost koja, pored ostalog, zahteva restriktivnu fiskalnu politiku. Takođe, određenu sumnju stvara projekcija povećanja troškova implementacije Programa sa 0,1% BDP u 2005. godini na 1,2% u 2009. godini i 2,1% u 2014. godini jer se postavlja pitanje da li za ove svrhe ima dovoljno prostora u projektovanim ukupnim investicijama u posmatranom periodu.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

NSIRS uključuje ovaj kriterijum kroz definisanje preciznih državnih programa kojima se olakšava ekonomska i socijalna integracija izbeglih i interno raseljenih lica.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Ovaj kriterijum je sadržan u samom konceptu i polaznim osnovama SRDU. Njen cilj je upravo da pokaže kako u Srbiji obezbediti principe "dobre vladavine" i "otvorene državne uprave" koji omogućuju efikasno sprovođenje ekonomskih i drugih funkcija države u okviru moderne tržišne privrede i demokratskog društva.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRZS se bavi konkretnim mehanizmima, merama i aktivnostima kao i nadležnim institucijama koje obezbeđuju unapređenje zaštite najsiromašnijih građana, razvijanje mreže usluga u lokalnim zajednicama, uvođenje sistema kvaliteta u sistem socijalne zaštite i dr. Međutim, ne preciziraju se troškovi ovih programa niti vremenska dinamika sprovođenja.

Strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)

Ovaj kriterijum se detaljnije analizira u NSKOR sa stanovišta strateških pravaca delovanja u cilju smanjenja korupcije u oblasti javnih finansija i privrednog sistema u celini. Nedostaju konkretni mehanizmi, instrumenti i mere kojima država i civilno društvo može doprineti smanjivanju korupcije.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Ovaj kriterijum je u SLOR obuhvaćen matricom mera i aktivnosti, dinamikom sprovođenja, odgovornim institucijama i očekivanim efektima

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

Ovaj kriterijum je detaljno razrađen u SMSP. Precizirane su institucije, mehanizmi, instrumenti i mere kojima država treba da ubrza razvoj malih i srednjih preduzeća. Posebna pažnja je posvećena podršci prilikom dobijanja kredita za otpočinjavanje privatnog biznisa kao i mreži regionalnih agencija, centara i kancelarija za razvoj MSP koja bi, pored ostalog imala informativnu i savetodavnu ulogu.

V Kriterijum: Upravljanje javnim sektorom mora da obezbedi intergeneracijsku jednakost i intrageneracijsku solidarnost (održivost u pogledu javnog duga, izgrađenosti i očuvanja privredne i društvene infrastrukture i dr.)

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Ovaj kriterijum je samo delimično uključen u SSS. Najveća pažnja je posvećena međugeneracijskoj solidarnosti u vezi obezbeđenja stabilnog sistema penzija i socijalne zaštite (dece, starih i ugroženih). U okviru makroekonomskih projekcija analiziran je i javni (unutrašnji i spoljni) dug Srbije ali više u kontesktu održivosti u odnosu na ostale pretpostavke dinamičnog privredog rasta (obim investicija, spoljnotrgovinski i platni bilans). Naglašene su i delimično kvantifikovane promene u modernizaciji privredne i društvene infrastrukture u cilju bržeg privrednog rasta i razvoja što zapravo govori o aktivnostima današnje generacije za ostvarivanje bitnih

ekonomskih i socijalnih ciljeva u narednom periodu i za buduće generacije. SSS nije konfliktan u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

NSEU se ne bavi eksplicitno inter i intrageneracijskom jednakošću kao posebnom temom. Ipak, ovaj kriterijum je zastupljen u okviru makroekonomskih projekcija privrednog rasta (održivost spoljnog duga) i zapošljavanja. Komponenta međugeneracijske solidarnosti detaljno je obuhvaćena poglavljem o socijalnoj sigurnosti koja se, pored ostalog, bavi reformama penzionog i zdravstvenog sistema i sistemom socijalne zaštite sa konkretnim prioritetima, institucionalnim rešenjima i konkretnim programima. NSEU se takođe bavi analizom stanja u privrednoj infrastrukturi- saobraćaj, energetika, telekomunikacije – i definiše prioritete i mehanizme za njihovu modernizaciju, veću efikasnost postojećih kapaciteta i obezbeđivanje standarda EU u ovim oblastima. NSEU nije konfliktan u odnosu na ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

NSZ se ne bavi neposredno ovim kriterijumom ali je on implicitno integrisan u osnovni cilj Strategije, a to je da kroz održivi privredni rast i planirano povećanje zaposlenosti (očekuje se da će do 2010. godine učešće radne snage u radno sposobnom stanovništvu da dostigne 72%) obezbedi bolju budućnost za mladu generaciju. Ovaj cilj kroz povećani BDP, veću zaposlenost i veće zarade ima povratni pozitivan uticaj na stabilno finansiranje penzija i socijalnu sigurnost starih čime se istovremeno garantuje međugeneracijska solidarnost. Ovoj Strategiji nedostaju makroekonomske projekcije koje bi prikazale realne mogućnosti ostvarivanja željenih ciljeva u oblasti zapošljavanja.

NSZ je u celini kompatibilna sa strategijama smanjivanja siromaštva, priključivanja EU i razvoja malih i srednjih preduzeća.

Konkurentnost privrede Srbije (KONS)

Ovaj kriterijum nije eksplicitno prisutan u KONS.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Ovaj kriterijum je implicitno prisutan u SREN jer se bavi razvojem sektora energetike do 2015 koji je osnova za održivi razvoj ovog sektora raspoloživ i za narednu generaciju.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Ovaj kriterijum je implicitno obuhvaćen STPOLJ. Pitanja inter i intrageneracijske solidarnosti se razmatraju u poglavljima o ruralnom razvoju, zaštiti šuma i biodiverziteta kao i socijalno prihvatljivim rešenjima za staračka domaćinstva i aktivnostima na zadržavaju mladih na selu.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPŽS)

NPŽS uključuje ovaj kriterijum kroz sagledavanje dugoročne koristi od realizacije Programa i time budućoj generaciji obezbeđuje održive uslove života. Takođe je značajno što programi modernizacije industrije i drugih sektora i posebno infrastrukture imaju svoj direktan i indirektan efekat kako na poboljšanje zaštite

životne sredine tako i na povoljniji ambijent za dolazak stranih direktnih investicija, povećanje ukupne ekonomske aktivnosti i otvaranje novih radnih mesta.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Ovaj kriterijum je implicitno obuhvaćen NSIRS. Radi se o inter- i intrageneracijskoj solidarnosti građana Srbije da se deo ostvarenih razvojnih rezultata preko fiskalnih i drugih mera usmere na integraciju nekoliko stotina hiljada izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica u ekonomski socijalni život Srbije.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Ovaj kriterijum nije eksplicitno sadržan u SRDU. Ipak, sprovođenje predviđene reforme državne uprave obezbeđuje održiv sistem upravljanja državom koji će koristiti i naredne generacije.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Ovaj kriterijum je zastupljen u SRZS. Jedan od bitnih ciljeva ove Strategije je definisanje programa socijalne zaštite koji sprečavaju nastanak i generacijski prenos socijalnih problema i vode posebnu brigu o deci i starima.

Strategija za borbu protiv korupcije (NSKOR)

NSKOR se ne bavi ovim kriterijumom

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Ovaj kriterijum je u SLOR sadržan u osnovnim opredeljenjima održivog razvoja.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

Ovaj kriterijum nije eksplicitno obuhvaćen SMSP. Implicitno, reč je o strategiji koja treba, pre svega, mladima da otvori najšire mogućnosti za zapošljavanjem u narednom periodu a time i za stvaranje materijalne osnove za obezbeđenje realnih izvora finansiranja penzija i socijalne sigurnosti za stare.

II SOCIJALNI KRITERIJUMI ODRŽIVOG RAZVOJA

I Kriterijum: Obezbeđenje i promocija sveobuhvatne zaštite zdravlja i bezbednosti ljudi

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Obezbeđenje i promocija zdravlja i bezbednosti sastavni je deo ove strategije. Jedan od tri strateška pravca delovanja Strategije za smanjenje siromaštva potencira efikasnu primenu postojećih i definisanje novih programa, mera i aktivnosti direktno usmerenih na vulnerabilne grupe, ali bi ove mere trebalo da utiču na poboljšanje stanja i u široj populaciji (reforma zdravstva, pre svega u pogledu pravednije raspodele sredstava, unapređenje primarne zdravstvene zaštite, kao i dostizanje veće dostupnosti zdravstvenih usluga za vulnerabilne grupe).

Posebna pažnja u okviru SSS posvećena je održivom finansiranju zdravstvene zaštite, uz afirmaciju kriterijuma pravednije distribucije sredstava u geografskom smislu, kao i redistribucije sredstava sa višeg na niže nivoe zaštite. Kao posebna aktivnost navedeno je poboljšanje zdravstvene i socijalne zaštite ruralnog stanovništva. Definisana su načini, mehanizmi i potrebna sredstva za implementaciju strategije u oblasti zaštite zdravlja.

Iako potencirana kao jedan od značajnih aspekata strategije, promocija zdravlja i zdravih životnih stilova kod posebno osetljivih socijalno – ekonomskih grupa nije posebno obrađena kroz konkretizaciju mera.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Princip održivog razvoja eksplicitno je u ovoj strategiji naveden kao jedan od osnovnih strateških pravaca Srbije (poglavlje 3.1.), što nije slučaj u najvećem broju strateških dokumenata u Srbiji. Kada se radi o praktičnoj operacionalizaciji strateških mera i aktivnosti, evidentno je da su veoma detaljno i sveobuhvatno razrađene mere vezane za strukturalno prilagođavanje u sferi makroekonomskog upravljanja (pre svih monetarna i fiskalna politika, konkurentnost privrede i zapošljavanje), dok su strateške mere i aktivnosti vezane za kriterijume održivosti u sferi društvenog razvoja prevashodno pratile neka već poznata i usvojena rešenja u odgovarajućim sektorskim strategijama.

Oblasti zaštite zdravlja i penzione zaštite usklađene su sa osnovnim postavkama koncepta održivosti, kao i sa rešenjima datim u Strategiji za smanjenje siromaštva i sektorskim strategijama, dok je oblast socijalne zaštite sagledana u manjoj meri i bez značajnije konkretizacije aktivnosti. Poseban kvalitet čini izdvajanje i konkretizacija mera i aktivnosti u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Strategija lokalnog održivog razvoja koncipirana je kao strateški okvir na osnovu koga bi sve lokalne samouprave u Srbiji donosile svoje lokalne strategije. Društveni razvoj je potenciran kao jedan od šest osnovnih segmenata Strategije u okviru koga su analizirane mere iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja, brige o vulnerabilnim grupama i razvoja društvenih vrednosti. Osim toga, u okviru segmenta «Smanjenje siromaštva» analizirane su dodatne mere vezane za ovaj kriterijum.

Strategija lokalnog održivog razvoja u potpunosti se zasniva na osnovnim principima koncepta održivosti i, kao takva, može poslužiti kao osnov za dalji razvoj u oblasti

strateškog planiranja održivog razvoja, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou.

U oblasti zaštite zdravlja i bezbednosti ljudi, ova strategija promoviše dve grupe mera: mere na promociji zdravlja za sve, kao i mere za lakše i pravednije ostvarivanje prava iz ovlasti zdravstvene i socijalne zaštite u lokalnim zajednicama. Sve mere su usklađene sa rešenjima navedenim u strategijama na nivou Srbije, a pre svih sa rešenjima datim u Strategiji za smanjenje siromaštva i operacionalizovane do mere koja je bila ograničena ciljevima strategije (očigledno je da su pojedine mere uopšteno formulisane i nedovoljno razrađene zbog činjenice da se njihova detaljna razrada očekuje kod izrade lokalnih strategija u gradovima i opštinama).

Osnovna zamerka ovoj strategiji je da ne postoje jasno definisani izvori finansiranja mera i aktivnosti, kao i anticipirani troškovi. Sa druge strane, čini se da su instrumenti za realizaciju strategije razrađeni u dovoljnoj meri, pre svega ako se ima u vidu ograničenje da ova strategija mora biti praćena odgovarajućim lokalnim strategijama.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji ne bavi se ovim kriterijumom.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Ova strategija može se smatrati «sektorskom strategijom» za navedeni kriterijum, jer on stoji u osnovi celokupnog pristupa materiji, ciljeva i očekivanih rezultata, kao i svih pojedinačnih mera i aktivnosti predviđenih za njihovo ostvarivanje.

Promocija zdravstven zaštite za sve i postavljanje građana kao korisnika u centar reforme zdravstvenog sistema u Srbiji prožimaju sve ciljeve ove strategije. Pri tome se predložena rešenja zasnivaju na sveobuhvatnoj analizi društveno – ekonomskih uslova i svuda gde je to moguće povezuju sa njima, pre svega kako bi ostvarivanje ciljeva bilo održivo i realno.

U okviru strategije razvijen je i akcioni plan sa konkretnim merama u okviru postavljenih ciljeva, programima i projektima kojima će se te mere ostvariti, nosiocima zadataka i rokovima.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZZS)

Strategija se ne bavi eksplicitno problemima koje ovaj kriterijum obuhvata, mada je sam kriterijum visoko posredno pozicioniran kod određivanja ciljeva strategije i leži u osnovi gotovo svih mera i aktivnosti. Problem narušavanja zdravlja stanovništva podcrtan je kao jedan od osnovnih problema, dok se problemima bezbednosti ova strategija bavi mnogo neposrednije. Svakako da se mere i aktivnosti predviđene NPZZS moraju naći u okviru svake buduće strategije održivog razvoja u Srbiji.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Nacionalna strategija zapošljavanja ne bavi se problemima zaštite javnog zdravlja. Međutim, ova strategija posebno se bavi problemima bezbednosti i zdravlja radnika na radu, ističući ih kao jedan od prioriteta u ostvarivanju politike zapošljavanja. Principi koja se nude ovom strategijom u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu usklađena su sa evropskim preporukama u ovoj oblasti, mada je njihova operacionalizacija u izvesnoj meri izostala kroz konkretne mere i aktivnosti.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Ova strategija bazira se na Strategiji za smanjenje siromaštva i predstavlja njenu dalju operacionalizaciju mera i aktivnosti u domenu socijalne zaštite. Takođe, osnovni

koncept strategije u skladu je sa većinom ostalih strateških dokumenata koji su analizirani.

Kriterijum zaštite zdravlja i bezbednosti eksplicitno se ne obrađuje, mada šire gledano ovaj kriterijum je ugrađen u osnovni koncept strategije kroz mere i aktivnosti usmerene na zaštitu dece, starijih i vulnerabilnih društvenih grupa.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Bolje zdravlje za svu decu predstavlja jedan od prioriteta Nacionalnog plana akcije za decu, formulisan kako u uvodnim odredbama, tako i kroz jedan od strateških ciljeva i niz strateških podciljeva. Ovaj dokument usklađen je, pre svega, sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji (što se eksplicitno i navodi u uvodnom delu), kao i sa Strategijom reforme zdravstvene zaštite. Specifični ciljevi i aktivnosti koje ih prate vrlo su akciono orijentisani, sa navođenjem realnih vremenskih okvira, nosilaca aktivnosti i, gde god je to moguće, načinima finansiranja i merljivim indikatorima. Strategija je usklađena sa zahtevima decentralizacije, potenciranim u ostalim analiziranim dokumentima, tako da predviđa donošenje akcionih planova na lokalnom nivou.

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)

Ovaj kriterijum je implicitno uključen u strategiju. Kao sastavni deo strategije razvijen je odgovarajući akcioni plan sa konkretnim merama, nosiocima aktivnosti, rokovima i indikatorima.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Ova strategija samo dotiče pitanja obezbeđenja zdravlja za kategoriju izbeglica i interno raseljenih lica, kroz formu obaveze države i odgovarajućih institucija da obezbede ova prava. Indirektno se obezbeđenje zdravstvenih uslova podržava i u kompleksu mera vezanih za obezbeđenje trajnog smeštaja i zbrinjavanja za izbeglice i raseljena lica.

Sa druge strane pitanjima bezbednosti pridaje se posebna pažnja. Ova pitanja se anticipiraju kroz mere i aktivnosti za obezbeđenje sigurnog i bezbednog povratka izbeglica i interno raseljenih lica u Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, kao i na Kosovo i Metohiju.

U okviru strategije identifikovani su nosioci aktivnosti i načini finansiranja.

Razvoj politike i strategija stručnog obrazovanja (SSO)

Razvoj politike i strategije stručnog obrazovanja u Srbiji ne bavi se ovim kriterijumom.

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR)

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima u svom osmom poglavlju bavi se problemima zdravstvene zaštite Romske populacije, a u sedmom poglavlju problemima socijalne zaštite i socijalnih prava Roma. Uočljivo je da je ovaj nacrt urađen pre usvajanja Strategije za smanjenje siromaštva i Strategije reforme zdravstvene zaštite, tako da postoje izvesne neusaglašenosti sa navedenim strategijama. Izvršena je operacionalizacija mera i aktivnosti sa imenovanjem nosilaca aktivnosti. Potrebno je ovaj dokument uskladiti sa usvojenim rešenjima u drugim strategijama, ili doneti novu strategiju na nivou Republike Srbije.

II Kriterijum: Kvalitetno obrazovanje kojim se stvaraju uslovi za individualni razvoj i očuvanje identiteta

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Obrazovanje u funkciji smanjenja siromaštva jedan je od sedam strateških pravaca koje ova strategija izdvaja, kroz definisanje nekoliko najznačajnijih mera i aktivnosti (reforma predškolskog vaspitanja, promene u sistemu osnovnog školovanja, efikasnije i masovnije uključivanje dece sa invaliditetom u sistem obrazovanja, podizanje opšteg obrazovnog nivoa Roma, veće uključivanje odraslih u sistem obrazovanja i podizanje kvalifikacione strukture radno sposobnog stanovništva). Osnovni cilj svih strateških mera vezanih za obrazovanje može se definisati kao povećavanje obuhvata subjekata obuhvaćenih obrazovnim aktivnostima, uz istovremenu optimizaciju i poboljšanje relevantnosti i efikasnosti mreže obrazovnih institucija. Decentralizacija i podizanje odgovornosti lokalnih vlasti potencirana je kao potreba.

Anticipirani troškovi sprovođenja SSS za oblast obrazovanja izdvajaju skoro trećinu ukupno predviđenih sredstava.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ova strategija je u pogledu kriterijuma kvalitetnog obrazovanja u potpunosti kompatibilna sa Strategijom za smanjenje siromaštva, kako u pogledu strateških pravaca, tako i u pogledu njihove operacionalizacije. Osnova za formiranje strateških pravaca leži kako u unapređivanju obrazovanja usmerenog na novo zapošljavanje (pre svega kroz fleksibilan sistem stručnog obrazovanja i koncept doživotnog učenja), tako i u povećanju kvaliteta postojećeg sistema obrazovanja i stvaranju uslova da obrazovanje bude dostupno svima.

U okviru mera i aktivnosti obrazovanje za zaštitu životne sredine nije posebno istaknuto kao prioritet, niti se o njemu govori kao o značajnom aspektu održivog razvoja.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Decentralizacija u svim segmentima jedna je od osnovnih organskih postulata ove strategije i ona se u celosti zasniva na principima decentralizacije odlučivanja i decentralizacije u planiranju.

Obrazovanje nije posebno izdvojeno kao segment Strategije lokalnog održivog razvoja. Uprkos tome, mere i aktivnosti vezane za kvalitetno obrazovanje nalaze se u okviru svakog pojedinačnog segmenta (infrastruktura, prostorno i urbanističko planiranje, ekonomski i društveni razvoj, smanjenje siromaštva). Mere i aktivnosti u oblasti obrazovanja usmerene su ka stvaranju kvalitetnih kadrova u oblasti opštinskog upravljanja, afirmaciji koncepta doživotnog učenja, nekim usko sektorskim i tehničkim aspektima izgradnje kapaciteta u lokalnoj vlasti, kao i razvoju jednakih mogućnosti pristupu obrazovanju.

Posebno je istaknuta potreba uvođenja novih oblika visokoškolskog obrazovanja za održivi razvoj, mada se čini da ova strategija nema mandat da rešava problem nedostatka visokoškolskih kadrova specijalizovanih za planiranje održivog razvoja i da bi to trebalo da bude potencirano u okviru Strategije održivog razvoja.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji ne bavi se eksplicitno problemima obrazovanja. Međutim, kriterijum podizanja obrazovnog nivoa implicitno

je uključen u ciljeve ove strategije i vezan je za jedan d dva osnovna cilja reforme državne uprave: izgradnju državne uprave usmerene ka građanima koja je sposobna da građanima i privatnom sektoru pruži visok kvalitet usluga. Ostvarivanje ovog cilja, uz poštovanje dva od pet eksplicitno navedenih principa – principa decentralizacije i principa profesionalizacije – obuhvata niz mera na organizacionom i edukacionim planu za zaposlene u državnoj upravi, što je u potpunosti u skladu sa osnovnim postavkama održivog razvoja. Navode se i konkretne mere i mehanizmi za obezbeđivanje ovog kriterijuma.

Princip decentralizacije vlasti usklađen je kako sa ostalim strategijama, tako i sa savremenim trendovima u ovoj oblasti. Ovom problemu poklonjena je posebna pažnja i obrazložen je izbor kombinovanog modela decentralizacije.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Strategija se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, mada je jedan od opštih ciljeva («Unapređenje kadrovske baze zdravstvene zaštite»), kao i strateški podciljevi koji iz njega proizilaze, usklađen sa kriterijumom koji se razmatra.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

NPZŽS se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, mada sa kao jedna od mera predviđa uvođenje i jačanje specijalizovanih programa zaštite životne sredine na svim nivoima obrazovanja.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Nacionalna strategija promovise koncept doživotnog obrazovanja i obrazovanja uz rad, kao i koncept neformalnog obrazovanja, njegove sertifikacije i uključivanja u sistem formalnog obrazovanja. Rešenja koja se nude usklađena su sa drugim strategijama, mada se oseća potreba za njihovom daljom operacionalizacijom kroz odgovarajuća zakonska rešenja, ali i donošenjem nekih novih sektorskih strategija. Uočljivo je da nedostaje obrazloženje kako će se finansirati navedene mere i aktivnosti.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Nacionalna strategija socijalne zaštite bavi se ovim kriterijumom samo indirektno, kroz mere i aktivnosti usmerene ka podizanju kapaciteta i profesionalizaciji službi socijalne zaštite. Operacionalizacija mera i aktivnosti je izvršena, određeni su rokovi i nosioci aktivnosti, mada nedostaju projekcije utroška sredstava i održivi izvori finansiranja (ovo se odnosi i na analizu ostalih kriterijuma).

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Kvalitetno i dostupno obrazovanje za svu decu predstavlja jedan od prioriteta Nacionalnog plana akcije za decu, formulisan kako u uvodnim odredbama, tako i kroz jedan od strateških ciljeva i niz strateških podciljeva. U pogledu obrazovanja ova strategija prati Milenijumske ciljeve razvoja, Agendu 21 i druge međunarodne dokumente (u nekim strateškim podciljevima čak ide i ispred njih i postavlja strože zahteve pred nosioce aktivnosti). Strateške mere i aktivnosti su vrlo konkretne, određeni su nosioci aktivnosti i rokovi.

Nedostaje ekonomska analiza pojedinih strateških mera vezano za ovaj kriterijum (to se pre svega odnosi na procentualno povećanje izdvajanja iz BDP na 6% do 2011. godine za obrazovanje).

U pogledu ovog kriterijuma Nacionalni plan akcije za decu može veoma korisno poslužiti za izradu strategije održivog razvoja Srbije.

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS ne bavi se eksplicitno ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica ne bavi se ovim kriterijumom.

Razvoj politike i strategija stručnog obrazovanja (SSO)

Ova strategija u svojoj konceptualnoj osnovi ima kriterijum koji se posmatra kao jedan od vodećih kriterijuma. Razvijeni ciljevi, mere i aktivnosti usklađeni su sa društvenim kontekstom održivog razvoja i daju dobru osnovu za uključivanje pojedinih rešenja u Nacionalnu strategiju održivog razvoja. Ova strategija nije praćena akcionim planom, tako da se ne može jasno videti ko je odgovoran za sprovođenje mera i aktivnosti, osim u delu finansiranja, što je razrađeno odgovarajućim dinamičkim modelom.

Razvoj politike i strategije stručnog obrazovanja uopšte ne spominje nedostatak kurseva iz oblasti životne sredine (zakonodavstva zaštite životne sredine, ekonomije životne sredine, strategije i politike životne sredine itd.), niti ima postavljene ciljeve po ovom pitanju.

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR)

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima veoma detaljno bavi se problemima obezbeđenja prava na ovrazovanje i konkretnim merama i aktivnostima vezanim za podizanje obrazovnog nivoa Romske populacije.

III Kriterijum: Promocija kulture, zaštita i razvoj društvenih vrednosti i uvećanje društvenog kapitala

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Ovaj kriterijum je samo implicitno uključen u SSS, kroz pojednane ciljeve, mere i aktivnosti u oblasti obrazovanja i kroz afirmaciju društvene uključenosti marginalnih društvenih grupa. To se posebno odnosi na unapređenje položaja Roma kroz njihovu integraciju i afirmaciju romske kulture u obrazovnim programima.

Nedovoljno je definisana veza siromaštva i afirmacije društvenih vrednosti, posebno tradicije i regionalnih kulturnih posebnosti, ali i mogućnost valorizacije tradicionalnih vrednosti i njihov uticaj na ekonomske aktivnosti i zapošljavanje.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ova strategija nije obuhvatila pitanja društvenog razvoja kroz kulturnu politiku i razvoj društvenih vrednosti. Jedino poglavlje u kome se ovaj kriterijum dotiče je ono koje se bavi razvojem građanskog društva. Uz «umerenu» konstataciju da učešće javnosti u odlučivanju nije na zavidnom nivou, čini se da navedene preporuke

(uglavnom u kondicionalu – «može se obezbediti...») nisu dovoljno razrađene konkretnim merama i aktivnostima, niti obavezujuće i da ne ohrabruju nosioce odlučivanja da afirmišu građansku participaciju i učešće građana u planiranju i odlučivanju.

Pitanja osnaživanja patriotizma i nacionalnog identiteta odgovarajućom kulturnom i nacionalnom politikom, zaštite kulturnog i društvenog identiteta, kao i kulturnog nasleđa nisu u dovoljnoj meri sagledana. Zbog toga su izostale mere i aktivnosti kojima bi se osnaživale promene u vrednosnoj orijentaciji stanovništva, izgradnji svesti o značaju nacionalnih, regionalnih i lokalnih vrednosti i, samim tim, povećanju društvenog kapitala.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Strategija lokalnog održivog razvoja bavi se problemima razvoja društvenih vrednosti i uvećanja društvenog kapitala u razradi mera i aktivnosti u oblasti društvenog razvoja. Kao jedan od strateških pravaca razvoja gradova i opština promoviše se valorizovanje tradicionalnih vrednosti kroz ekonomske aktivnosti (promocija tradicionalnih vrednosti regiona i lokalne sredine, korišćenje kulturnog nasleđa za diversifikaciju ekonomskih aktivnosti, jačanje porodice kroz mere na jačanju porodične ekonomije i podršku ruralnom razvoju u cilju očuvanja tradicionalnih vrednosti). Potencira se kao veoma značajan aspekt očuvanje lokalnih posebnosti, tradicije i kulture. U domenu uticaja na promene vrednosne orijentacije stanovništva ova strategija se uglavnom zadržava na problemima osećanja pripadnosti lokalnoj zajednici i lokalpatriotizma, što je istaknuto kao jedan od značajnijih problema. Međutim, operacionalizacija mera i aktivnosti vezanih za promenu navedenih vrednosnih stavova nije u potpunosti izvršena. Kao i kod ostalih navedenih kriterijuma, i ovde ne postoji jasna definisanost izvora iz kojih bi se finansirale pomenute mere i aktivnosti.

Učešće javnosti u planiranju i odlučivanju predstavlja jednu od okosnica ove strategije i provlači se kroz gotovo sve njene segmente. Posebno se potencira pravo na informisanje javnosti i niz mera za ohrabrivanje učešća javnosti u odlučivanju na lokalnom nivou.

Jedan od kvaliteta ove strategije je insistiranje na komunikaciji između različitih društvenih grupa i potenciranje uloge informisanja i medija.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji ne bavi se eksplicitno ovim kriterijumom, iako su osnovnih ciljevi i principi na kojima se zasniva u skladeni sa zahtevima zaštite i razvoja društvenih vrednosti i unapređenja društvenog kapitala.

Treba svakako istaći da Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji u svom uvodnom delu naglašava da «proces reforme državne uprave treba da ide uporedo sa srodnim razvojnim okvirima i programima», navodeći eksplicitno Strategiju za održivi razvoj.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Navedena strategija ne bavi se eksplicitno ovim kriterijumom, ali su osnovne postavke i ciljevi strategije usaglašeni sa principima uvećanja društvenog kapitala kroz ostvarivanje odgovarajućih mera i aktivnosti, pre svega u oblasti poboljšanja životnih stilova i zdravstvene kulture. Posebno se ističe nastojanje da se određenim merama, aktivnostima i konkretnim projektima u oblasti promocije zdravlja radi na promeni životnih stilova unutar populacije, promociji zdravih i održivih navika

vezano za pušenje, zloupotrebe alkohola i psihoaktivnih supstanci, nepravilnu ishranu i nedostatak fizičke aktivnosti. Sve navedene mere usklađene su sa pojedinim strategijama u Srbiji (pre svega sa Strategijom za smanjenje siromaštva), ali i sa Milenijumskim ciljevima UN i Evripskom zdravstvenom politikom (uz konkretno citiranje veza).

Strategija je rađen na osnovu širokog i sveobuhvatnog konsultativnog procesa i promovise učešće javnosti kao važan princip.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

NPZŽS se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Nacionalna strategija zapošljavanja pisana je u duhu promovisanja kulture rada i društvenih vrednosti koji je prate, što joj daje određenu dozu povezanosti sa navedenim kriterijumom. U domenu operacionalizacije mera i aktivnosti, ova strategija se ne bavi posmatranim kriterijumom.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Nacionalna strategija socijalne zaštite usklađena je sa ovim kriterijumom. Posebno se izdvajaju mere i aktivnosti vezane za preventivno delovanje u zajednici, promenu životnih stilova i društvenu uključenost.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Nacionalni plan akcije za decu ne bavi se ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS ne bavi se ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Kontekst Nacionalne strategije za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica prevashodno je usmeren ka povratku, imovinskim i stečenim pravima, dok se ova strategija mnogo manje bavi problemima integracije izbeglica i raseljenih, očuvanju njihovog kulturnog identiteta i kulturnih posebnosti i društvenom uključivanju.

Razvoj politike i strategija stručnog obrazovanja (SSO)

Ova strategija ne bavi se kriterijumom koji se posmatra.

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR)

Problemima uključivanja Roma kroz razvoj i očuvanje kulturnih vrednosti posvećuje se značajna pažnja u ovoj strategiji.

IV Kriterijum: Jednaka prava, jednakost i sigurnost pred zakonom za sve, sa posebnom pažnjom na jednaka prava žena i muškaraca, jednaka prava i zaštitu manjina i poštovanje ljudskih prava

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Ovaj kriterijum leži u osnovi gotovo svih strateških pravaca SSS. To se posebno odnosi na nastojanje da se merama i aktivnostima zacrtanim ovom strategijom stvore

jednaka prava osjetljivih i marginalizovanih društvenih grupa, osoba sa invaliditetom i Roma.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Kako je vladavina prava, jednakost i sigurnost građana ugrađena kao postulat u celokupno zakonodavstvo EU, sasvim je normalno da je ovo jedan od kriterijuma kojem je posvećena velika pažnja u izradi Nacionalne strategije za pristupanje Srbije i Crne Gore EU. Posebno su obrađene strateške mere i aktivnosi u oblasti obezbeđenja poštovanja ljudskih prava i zaštita manjina, demokracije i vladavine prava, svojinskih prava i razvoja građanskog društva. Posebno su izdvojene konkretne mere i aktivnosti za uključivanje i obrazovanje manjina i Roma. Osim navođenja strateških pravaca, mera i aktivnosti, u IV glavi strategije izvršena je detaljna operacionalizacija mera.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Iako se eksplicitno ne bavi ovim kriterijumom, Strategija lokalnog održivog razvoja prožeta je duhom jednakosti i tolerancije, kao i pravne sigurnosti.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Ovaj kriterijum zastupljen je kroz duh jednakosti i vladavine prava koji prožima celokupnu strategiju. Jedan od dva osnovna cilja strategije predstavlja izgradnja demokratske države zasnovane na vladavini prava, odgovornosti javnosti, ekonomičnosti i efikasnosti. Operacionalizacija ovog cilja u smislu kriterijuma koji se razmatra nije izvršena, osim delimično kroz pojedine mere vezane za vladavinu prava i sigurnost pred zakonom.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Jednakost u ostvarivanju prava zdravstvene zaštite predstavlja jedan od osnovnih ciljeva ovog dokumenta i eksplicitno je definisana kao jedan od ciljeva zdravstvene politike. Definišu se uglavnom mere i aktivnosti ujednačavanja prava u teritorijalnom pogledu, prava različitih socioekonomskih, obrazovnih i drugih slojeva stanovništva, kao i preva različitih grupacija koje su u nepovoljnom položaju i sa specijalnim potrebama. Razrađen je čitav niz mera i aktivnosti na operacionalizaciji ovog kriterijuma. Posebno se vodi računa o siromašnima i ostvarivanju i boljoj dostupnosti korpusa prava iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite za ovu kategoriju stanovništva. Strategija eksplicitno navodi prava građana izvedena iz osnovnog korpusa ljudskih prava, koja će se realizovati njenom primenom, kao i socijalna prava koja su u domenu ostvarivanja jednakosti u raspodeli zdravstvenih usluga. Strategija se ne bavi eksplicitno rodnom ravnopravnošću, iako neka od rešenja u potpunosti podržavaju koncept rodne ravnopravnosti (programi u oblasti reproduktivnog zdravlja i programi prevencije nasilja nad ženama, pre svih).

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

NPZŽS se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Poštovanje ljudskih prava prožima u potpunosti ovu Strategiju. Nacionalna strategija zapošljavanja u svom petom poglavlju bavi se problemima jednakosti, jednakih prava i zaštite ugroženih. Ističući potrebu socijalnog dijaloga i socijalnog dogovora između svih zainteresovanih grupa, strategija posebnu pažnju poklanja problemima rešavanja

siromaštva kroz aktivne mere vezane za tržište rada za posebno ugrožene grupe (osobe sa invaliditetom, Romsku populaciju i izbegla i raseljena lica). Mere i aktivnosti kojima se dostižu ovi ciljevi razrađeni su i praćeni odgovarajućim indikatorima, mada se neke od navedenih mera nedovoljno konkretizovane.

Posebno su izdvojeni ciljevi, mere i aktivnosti vezane za uspostavljanje rodne ravnopravnosti, što ovoj strategiji daje dozu jedinstvenosti u odnosu na ostale analizirane strategije (izuzev Strategije za smanjenje siromaštva).

Iako su jasno imenovani nosioci aktivnosti, izostala je analiza troškova sprovođenja mera, kao i obrazloženje odakle će se alocirati sredstva za ispunjenje aktivnosti. Ovo tim pre što najveći broj aktivnosti za nosioce ima institucije na nivou države, pa se nameće zaključak da će se i same aktivnosti finansirati iz budžeta.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Ovaj kriterijum u potpunosti je podržan u Nacionalnoj strategiji socijalne zaštite. Polazna osnova strategije je ispravljanje nejednakosti u pristupu socijalnim uslugama u zajednici, sa stavljanjem korisnika usluga u centralnu poziciju, multisektorski pristup i posebna briga o ranjivim i marginalizovanim društvenim grupama. Čitav niz mera i aktivnosti razvijen je za promociju aktivne politike države, ali i nevladinih organizacija i privatnog sektora ka poštovanju ovog kriterijuma.

Strategija socijalne zaštite kroz niz mera ka decentralizaciji i prenošenju ovlašćenja u socijalnoj zaštiti na lokalni nivo trebalo bi da obezbedi ispravljanje dispariteta u regionalnoj raspodeli i da obezbedi veću jednakost korisnika neovisno od lokalne i regionalne pripadnosti. Sa druge strane, mehanizmi za obezbeđenje nadležnosti nisu praćeni odgovarajućim fiskalnim mehanizmima decentralizacije, tako da se ovo insistiranje na decentralizaciji ovlašćenja može lako pretvoriti u kontraproduktivnu meru.

U podgledu ovog kriterijuma, strategija je usaglašena sa ostalim analiziranim strategijama.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Poštovanje ljudskih prava, odnosno prava deteta čini okosnicu svih ciljeva, mera i aktivnosti koje se predlažu ovom strategijom. Svih sedam prioritarnih oblasti koje strategija navodi tiču se upravo ostvarivanja ovog kriterijuma. Mere i aktivnosti razvijene su do zadovoljavajućeg nivoa operacionalizacije, sa jasnim nosiocima aktivnosti i rokovima.

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)

Ovaj kriterijum eksplicitno je uključen u strategiju. Jednakost i poštovanje ljudskih prava, uz mere kojima se onemogućava stigmatizacija zaraženih i obolelih od HIV-AIDS-a predstavlja jedan od ciljeva strategije. Takođe se predviđa niz mera za uključivanje ove populacije u socijalnu sredinu. Mere i aktivnosti su konkretizovane, praćene odgovarajućim akcionim planom, sa konkretnim nosiocima aktivnosti, rokovima i načinim finansiranja.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Iako u svom osnovnom konceptu ova strategija ima princip poštovanja ljudskih prava i jednakosti, čini se da osim prava na boravak, stanovanje i imovinskih prava, izostaje konkretizacija mera i aktivnosti vezanih za ostala prava izbeglica i raseljenih lica.

Razvoj politike i strategija stručnog obrazovanja (SSO)

Ovaj kriterijum eksplicitno se navodi kao jedan od principa strategije. Osim deklarativnog pozivanja na poštovanje principa jednakosti, nema konkretnih mera i aktivnosti koje bi direktno bile povezane sa ovim kriterijumom.

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR)

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima u svojoj osnovi ima koncept poštovanja ljudskih i manjinskih prava i sve mere i aktivnosti koje ova strategija predviđa u skladu su poštovanjem ovog koncepta. Posebna pažnja poklanja se rodnoj ravnopravnosti i poštovanju ženskih prava.

V Kriterijum: Solidarnost unutar i između generacija, kao i globalna solidarnost

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Međugeneracijska solidarnost je posebno potencirana kao jedan od izdvojenih strateških pravaca u okviru ove strategije. Analitički i sveobuhvatno sagledan je položaj penzionera i starih lica, a kroz mere jačanja socijalne zaštite za ovu grupu razvijen je čitav niz konkretnih aktivnosti za sanaciju ili poboljšanje stanja. Kod druge grupe mera i aktivnosti, vezanih, pre svega, za reformu postojećeg penzijskog sistema, može se uočiti težnja za stvaranjem održivog i konsolidovanog sistema finansiranja, pre nego težnja ka pravednijem i solidarnijem sistemu raspodele.

Svrishodnost i ostvarivost navedenih strateških mera direktno su zavisni od stepena ostvarivanja ekonomskih ciljeva strategije.

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Kao i kod Strategije za smanjenje siromaštva, položaju ugroženih društvenih grupa dato je značajno mesto. Ovo se posebno odnosi na penzionere i rešenja su usklađena sa ostalim strategijama. U okviru mera u pojedinim sektorima (industrija, pre svega) ne navode se strateške mere vezane za položaj «tranzicionih gubitnika».

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Iako se bavi, pre svega, problemima i razvojem lokalnih zajednica, u okviru Strategije lokalnog održivog razvoja zapaža se namera autora strategije da, gde god se to čini adekvatnim, bude istaknuta globalna solidarnost i odgovornost lokalnih aktera za narušavanje životne sredine na nacionalnom i globalnom nivou.

Kroz posebno isticanje problema mladih i starijih, ova strategija se osvrće na njihov različit društveni položaj. Iako su izdvojeni kao posebno osetljive društvene grupe u teorijskoj eksplikaciji, kod operacionalizacije mera i aktivnosti izostale su konkretnije mere specifične za ove populacione grupe.

Strategija reforme državne uprave (SRDU)

Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji ne bavi se ovim kriterijumom.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Međugeneracijska solidarnost potencirana je kroz mere i aktivnosti ka održivom finansiranju i funkcionisanju fondova zdravstvene zaštite, kao i posebnim merama i aktivnostima vezanim za zgravlje starih. U svim oblastima javnog zdravlja izdvojene su mere prilagođene različitim starosnim kategorijama populacije. Sve mere su

usklađene sa rešenjima u ostalim strategijama (Strategija za smanjenje siromaštva i Strategija lokalnog održivog razvoja, pre svih) i sa njima čine zaokruženu celinu.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

Ciljevi i anticipirane mere u okviru NPZŽS potpuno su usklađeni sa ovim kriterijumom, pre svega sa konceptom globalne solidarnosti.

Nacionalna strategija zapošljavanja (NSZ)

Nacionalna strategija zapošljavanja ne bavi se ovim kriterijumom.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Nacionalna strategija socijalne zaštite uvažava ovaj kriterijum u meri u kojoj pokušava da uspostavi održivi sistem socijalne zaštite, sposoban da obezbedi osnovne usluge u granicama mogućnosti finansiranja. Međutim, izostala je projekcija finansiranja, tako da se ne može videti koliko je sam sistem održiv u pogledu međugeneracijske jednakosti.

Solidarnost unutar generacija prožima celokupnu strategiju i u pogledu ovog kriterijuma Nacionalna strategija socijalne zaštite je veoma prihvatljiva i usklađena sa ostalim analiziranim dokumentima.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Nacionalni plan akcije za decu ne bavi se eksplicitno ovim kriterijumom, mada se on nalazi kao jedna od polaznih tačaka celokupnog konteksta.

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS (NSHIV)

Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS ne bavi se ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica (NSIRS)

Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica ne bavi se ovim kriterijumom.

Razvoj politike i strategija stručnog obrazovanja (SSO)

Ova strategija ne bavi se kriterijumom koji se posmatra.

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima (SIR)

Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima ne bavi se ovim kriterijumom.

III KRITERIJUMI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE ZA ODRŽIVI RAZVOJ

I Kriterijum: Područja od značaja za prirodu i biodiverzitet treba da budu zaštićena

Sadašnje stanje

Zbog složenog i specifičnog biljno-geografskog položaja Srbija je bogat izvor autohtonih biljnih i životinjskih resursa. Broj od 4300 biljnih vrsta određuje teritoriju Srbije i Balkana, kao jedan od najznačajnijih centara florističkog diverziteta Evrope. Institucionalni, finansijski, ekonomski i drugi nedostaci (nelegalna i neplanska gradnja, saobraćaj i šumarske delatnosti u zaštićenim prirodnim dobrima) utiču na šumske i osetljive ekosisteme i vode smanjivanju, odnosno gubitku biodiverziteta. Ukupna površina zaštićenih prirodnih područja iznosi oko 6,5% teritorije Srbije. Osim nacionalnih parkova (6), rezervata prirode (98), predela izuzetnih odlika (16), spomenika prirode (296) i parkova prirode (24), u Srbiji je zaštićeno 215 biljnih i 426 životinjskih vrsta kao prirodnih retkosti. Kao područja od međunarodnog značaja prema kriterijumima Ramsarske konvencije zaštićena su: Ludaško jezero, Obedska bara, Stari Begej – Carska bara i Slano kopovo, a prema Konvenciji o prirodnom i kulturnom nasleđu: Golija-Studenica, kao rezervat biosfere.

Potrebna je dalja harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU. Potrebno je doneti zakone o ratifikaciji sledećih konvencija:

- Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, Bon, 1979.
- Konvencija o očuvanju evropske divljači i prirodnih staništa Evrope, Bern, 1979.
- Konvencija o zaštiti i održivom razvoju Karpata, 2003.
- Protokol o biološkoj sigurnosti uz Konvenciju o biodiverzitetu, 2000.

Analiza strateških dokumenata

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ovaj kriterijum je uključen u NSEU. U poglavlju o životnoj sredini u okviru strateških pravaca razvoja, podvlači se da treba doneti Akcione planove za zaštićena prirodna dobra, izgraditi institucije i jačati kapacitete, usvojiti strategije o zaštiti prirode i biodiverziteta, doneti zakon o zaštiti prirode i usvojiti zakone o ratifikaciji međunarodnih ugovora iz oblasti životne sredine, kao i obezbediti namenska sredstva i finansiranje za očuvanje biodiverziteta.

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Kriterijum je sadržan u SSS. Jedan od ciljeva u poglavlju koje se odnosi na životnu sredinu je očuvanje biodiverziteta. Zaključeno je da postoji potreba za boljim upravljanjem biodiverzitetom Srbije, ali nedostaju mehanizmi i troškovi koji nisu dalje razrađeni u ovoj strategiji.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZZS)

Kriterijum je eksplicitno sadržan u NPZZS. Jedan od ciljeva NPZZS je izrada Strategije o zaštiti prirode i biodiverzitetu. Kriterijum je sadržan u celini u dokumentu, identifikovani su problemi i uzroci problema. Postavljen je niz ciljeva koji podržavaju kriterijum (izrada popisa biodiverziteta, posebno popisa ugroženih ekosistema i staništa retkih i endemičnih vrsta; uspostavljanje monitoringa komponenti biodiverziteta; zaustavljanje gubitka biodiverziteta u skladu sa Kijevskom deklaracijom; povećanje površine zaštićenih prirodnih dobara na 10% nacionalne teritorije; izrada akcionog plana za očuvanje i održivo korišćenje vlažnih staništa; unapređenje sistema upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima od nacionalnog i međunarodnog značaja itd.). Razrađeni su instrumenti za sprovođenje ciljeva i predviđeni troškovi. Definisana je proces implementacije i monitoringa. Detaljni akcioni planovi su u procesu izrade.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Kriterijum je sadržan u SLOR. Cilj SLOR u odnosu na zadati kriterijum je donošenje strateških dokumenata i unapređivanje zaštite životne sredine na lokalnom nivou. Zacrtae mere i aktivnosti za dostizanje cilja podrazumevaju izradu programa zaštite i razvoja zaštićenih prirodnih dobara u cilju njihove održive komercijalizacije.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

SZ se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

NPAD se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRSZ se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, ali podvlači da će Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u saradnji sa Ministarstvom nauke i zaštite životne sredine naročito saradivati u ostvarivanju ciljeva definisanih u NPZZS, učešćem u izradi Akcionih planova.

Strategija o bezbednosti hrane (SBH)

SBH se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

SREN se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

STPOLJ se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)

VORS se ne bavi ovim kriterijumom.

Šumarska politika Srbije (ŠP)

Kriterijum je sadržan u ŠP. Osnovni ciljevi ŠP su očuvanje i odgovarajuće unapređenje biodiverziteta šuma, kao i održivo gazdovanje onim vrstama divlje flore i faune koje su sastavni deo šumskih područja, osnivanje i održavanje sistema zaštite

zaštićenih prirodnih dobara, kao i održivo korišćenje radi podizanja nivoa svesti ljudi o važnosti šuma i dr. Date su mere za postizanje ciljeva, instrumenti i implementacija, uloge i odgovornosti učesnika u sektoru šumarstva.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

SMSP se ne bavi ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP)

NSUP se ne bavi ovim kriterijumom.

II Kriterijum: Potrošnja obnovljivih resursa (šume, ribe, površinske i podzemne vode, zemljište) treba da se održava ispod nivoa regeneracije ili prirodne obnove

Sadašnje stanje

Šume i šumska zemljišta čine 28 % ukupne površine Srbije, a samo šume čine nešto manje od 26%. Oko 56% je u vlasništvu države. Stanje šuma karakteriše nepovoljna struktura po poreklu. Nezadovoljavajuće zdravstveno stanje šuma je pre svega posledica povećanog stepena zagađenja životne sredine. Stanje šuma, kao resursa, je nezadovoljavajuće u svakom pogledu. Osim toga, povećan je pritisak na šume, kao rezultat teških ekonomskih uslova i povećanih potreba za šumskim proizvodima. **Ribarstvo** – imajući u vidu procenjeni odnos ulova, krivolova i poribljavanja, stanje ribljeg fonda, kao prirodnog resursa se može oceniti zadovoljavajućim. Nacrt Zakona o ribarstvu je u proceduri. **Površinske i podzemne vode** - Srbija raspolaže dovoljnim količinama voda za zadovoljavanje svojih potreba, ali samo u slučaju da se one na racionalan način koriste i štite od zagađivanja. Takođe od velikog značaja je i razvijanje regionalne saradnje u oblasti upravljanja vodnim resursima. Za vodosnabdevanje stanovništva koriste se i podzemne i površinske vode. Prema stanju iz 1991. godine zahvaćene količine podzemne izdani su korišćene sa 80%, a površinska izvorišta sa 66% ukupnog kapaciteta. Kvalitet vode za piće u Srbiji generalno je nezadovoljavajući. Oko 60% stanovništva u Srbiji ima pristup vodovodnom snabdevanju **vodom za piće**, dok još 15% stanovništva ima nekakav oblik vodosnabdevanja. Postoji 153 sistema javnog vodosnabdevanja. Tretman vode za piće na mnogim lokalitetima nije adekvatan. Distributivna vodovodna mreža je stara, sa vrlo visokim procentom gubitaka. Ta činjenica, zajedno sa nedostatkom podsticaja za racionalnu potrošnju vode, dovodi do prekomerno visoke tražnje za vodom i prekomerne eksploatacije resursa. Oko 33% stanovništva u Srbiji koristi javni **kanalizacioni sistem**. Jedan od najznačajnijih uzroka zagađenja voda je neodgovarajuća kanalizaciona infrastruktura, odnosno sakupljanje i prečišćavanje otpadnih voda. Najveći gradovi u zemlji, Beograd, Novi Sad i Niš nemaju komunalno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. **Zemljište** - Pojava i razvoj erozionih procesa predstavljaju jedan od osnovnih uzroka degradacije zemljišta, odnosno pogoršanja njegovog kvaliteta (boniteta). Na kvalitet zemljišta negativno utiče nekontrolisana i neadekvatna primena veštačkih đubriva i pesticida, kao i odsustvo kontrole kvaliteta vode za navodnjavanje. Široka upotreba olovnog benzina izaziva zagađenje zemljišta olovom duž glavnih puteva. Loše upravljanje otpadom i hemikalijama izaziva degradaciju zemljišta. Ne postoji Strategija za održivo

korišćenje resursa i dobara koja je utvrđena Zakonom o zaštiti životne sredine Republike Srbije.

Potrebna je dalja harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU. Identifikovana je potreba potpisivanja i ratifikacije sledećih konvencija i protokola, što podrazumeva i preuzimanje obaveza implementacije:

- Konvencija o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotokova i međunarodnih jezera, Helsinki, 1992.
- Okvirni sporazum za sliv reke Save, 2002.
- Konvencija UN o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom, Pariz, 1994.

Analiza strateških dokumenata

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Kriterijum je sadržan u NSEU. U poglavlju **Poljoprivreda**, jedan od strateških ciljeva je sačuvati životnu sredinu od uticaja efekata poljoprivredne proizvodnje. Instrumenti su povezani sa Strategijom razvoja poljoprivrede. Poglavlje **Energetika** prepoznaje kao jedan od prioriteta ciljeva korišćenje hidropotencijala malih rečnih tokova i biomase kao obnovljivih resursa. Navodi se da je ovo jedan od prioriteta čija dosledna realizacija predstavlja preduslov razvoja energetike u narednom periodu. Instrumenti su povezani sa Strategijom razvoja energetike do 2015. godine i predviđa se i donošenje Programa zaštite životne sredine u energetici. Obzirom da je Srbija potpisala Ugovor o osnivanju energetske zajednice sa zemljama JIE krajem 2005. godine, očekuje se da Srbija u definisanim rokovima implementira odgovarajuće zakonodavstvo EU u oblasti životne sredine. U poglavlju o **životnoj sredini** ciljevi se odnose na donošenje zakona o vodama, šumama, ribarstvu (održivom korišćenju i zaštiti ribljeg fonda), strategije o šumama, kao i akcionih planova na bazi obaveza u Zakonu o zaštiti životne sredine. Takođe, razviti u punom obimu saradnju na zaštiti i održivom korišćenju Dunava, Save, Drine i Tise. Jedan od ciljeva je izraditi nacionalnu strategiju održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara.

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Kriterijum je u potpunosti sadržan u SSS. Poglavlje koje se odnosi na životnu sredinu sadrži ciljeve za očuvanje i održivo korišćenje obnovljivih resursa (održivo korišćenje zemljišta, održivo upravljanje šumskim resursima, održivi pristup kvalitetnoj vodi za piće, održivost životne sredine) u skladu sa Milenijumskim ciljevima razvoja. Implementacija SSS u vezi sa životnom sredinom ogleda se u investicijama za infrastrukturu vodosnabdevanja, uređaje za prečišćavanje otpadnih voda i programe čišćenja ekoloških crnih tačaka. U cilju boljeg upravljanja otpadom, sufinansirano je više projekata za sanaciju i remedijaciju opštinskih deponija i izradu projektne dokumentacije za regionalne deponije.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

Kriterijum je u potpunosti sadržan u NPZŽS. Sam potencijal obnovljivih resursa Srbije nije dovoljno naglašen. Ciljevi u oblasti voda i vodnih resursa odnose se na usaglašavanje propisa sa EU zakonodavstvom, uspostavljanje održivog korišćenja nalazišta podzemnih voda, poboljšanje kvaliteta vode u vodotokovima, prečišćavanje komunalnih otpadnih voda koje značajno utiču na neposredni recipijent i na kvalitet voda u naseljima sa preko 100.000 ekvivalent stanovnika, osim naselja koja ispuštaju u Dunav ili Savu, povećanje stepena obuhvaćenosti javnim kanalizacionim sistemima, higijensku ispravnost vode za piće u naseljima prema Direktivi o vodi za piće 98/83/EC itd., donošenje strateških planskih dokumenata iz oblasti šumarstva i lovstva. Ostali ciljevi su: očuvanje, unapređenje i proširenje postojećih šuma (povećanje površina pod šumama i unapređenje strukture šuma), unapređenje sistema održivog gazdovanja šumama, razvoj savremenog monitoringa u šumarstvu i lovstvu, poboljšanje upravljanja u oblasti lovstva i ribarstva, smanjenje ispuštanja nutrijenata i drugih opasnih materija u skladu sa Direktivom 91/676/EEC, uvođenje sistema kontrolisane proizvodnje i upotrebe đubriva i pesticida na poljoprivrednom zemljištu radi smanjenja uticaja na životnu sredinu itd. Identifikovani su institucionalni, ekonomski i podsticajni instrumenti i predviđeni troškovi za ostvarenje svih ciljeva, kao i monitoring i implementacija. Potrebno je implementirati ekonomske instrumente „zagađivač plaća“ (naknada za zagađivanje) i „korisnik plaća“ (korišćenje resursa ima svoju ekonomsku cenu: voda, drvo itd.). Detaljni akcioni planovi su u procesu izrade.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Kriterijum je sadržan. SLOR ima za ciljeve uvođenje ekonomskih instrumenata za podsticaj racionalnog upravljanja resursima, promociju racionalne potrošnje (stimulisanje korišćenja obnovljivih resursa), zaštita i korišćenje prirodnih resursa u skladu sa principima održivog razvoja i podršku promociji održivog korišćenja resursa. Identifikovane su mere i aktivnosti za dostizanje ciljeva i rokovi implementacije. Troškovi i praćenje implementacije nisu sagledani.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

SZ se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

NPAD se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRSZ se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom, ali podvlači da će Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u saradnji sa Ministarstvom nauke i zaštite životne sredine naročito saradivati u ostvarivanju ciljeva definisanih u NPZŽS, učešćem u izradi Akcionih planova.

Strategija o bezbednosti hrane (SBH)

SBH se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Kriterijum je sadržan. SREN je potpuno usaglašena sa NSEU. Jedan od prioriteta je korišćenje hidropotencijala i izgradnja malih hidroelektrana. Predviđa se povećanje

učesća novih, obnovljivih izvora energije. Dati su zakonodavni i institucionalni, ekonomski, organizacioni i sistemski instrumenti za dostizanje ciljeva.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Kriterijum je sadržan i u delu poljoprivrede, kao i u delu o šumskim i vodnim resursima. Cilj ove strategije identičan je cilju NSEU. Koncept održivosti životne sredine je sastavni deo razvojnih programa za sve poljoprivredne proizvodnje, on mora sadržati komponentu procene uticaja na životnu sredinu i favorizovati tehnologije pogodne za životnu sredinu. Podrška kod svih mera za tržišno upravljanje sada je povezana sa dostizanjem zakonom propisanih standarda u zaštiti životne sredine, bezbednosti hrane, zdravlja biljaka i životinja i dobrobiti životinja. Postoji jedan novi eksplicitni uslov za poljoprivredne proizvođače, da održe zemlju u dobrom poljoprivrednom i *ekološkom* stanju („unakrsno uklapanje“ podrazumeva obavezu da se trajne livade i pašnjaci ne pretvaraju u obradivo zemljište i da se budžetske linije za subvencije u poljoprivredi postepeno otvaraju za mere zaštite i unapređenja životne sredine). Strategija sadrži akcioni plan i rok za implementaciju, ali ne sadrži procenu troškova. Strategija je data globalno, a konkretne mere za realizaciju i dalja rešavanja treba da daju Zakon o poljoprivredi i Nacionalni program za razvoj poljoprivrede.

Strategija sadrži poglavlje o Upravljanju **šumskim resursima**, u potpunosti u skladu sa Šumarskom politikom Srbije, kao i Upravljanje vodnim resursima.

Ciljevi poglavlja o **vodnim resursima** odnose se na: obezbeđenje zdrave vode za piće; ostvarivanje infrastrukturnih preduslova za stabilizaciju poljoprivredne proizvodnje; unapređenje društvene i privredne infrastrukture u oblasti voda; usaglašavanje sa standardima EU (dobar *ekološki* status voda) i pokretanje novog investicionog ciklusa u zemlji. Dati su osnovni principi razvoja sektora voda i ciljevi reforme. Osnovni ciljevi reformi sektora voda realizovaće se kroz: politiku održivog upravljanja vodama, pokretanje privrede, Evropske integracije i konstituisanje sistema voda kompatibilnog zahtevima EU; održivo upravljanje vodama - postizanje dobrog *ekološkog* statusa voda: izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda; uređenje vodosnabdevanja (povećanje količina voda i popravlanje kvaliteta); povećanje površina koje se navodnjavaju; podizanje nivoa zaštite od voda (odbrana od poplava, odvodnjavanje) i uređenje ostalih grana (erozija i sl.), kao i konstituisanje sistema voda kompatibilnog zahtevima EU: kompatibilnost zakonodavstva, institucija, finansijskog sistema, kao i organizacije sektora voda. Navedene ciljeve moguće je ostvariti putem valorizacije vodnih resursa i cena usluga u oblasti voda, uz odgovarajuće pravne, finansijske, organizacione i političke preduslove i mehanizme. Pripremljen je nacrt Zakon o vodama i Zakon o finansiranju sektora voda. Planirano je osnivanje Fonda za vode. Ciljevi sa razvijenim aktivnostima su: stvoriti organizaciju za upravljanje vodenim resursima koja može sama da se održava i koja će zadovoljiti potrebe korisnika, unapređenje stanja resursa i razvoj šumarskog sektora, zaštititi životnu sredinu od pesticida i veterinarskih lekova.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)

Kriterijum je sadržan. **VORS** predstavlja strategiju vodosnabdevanja u Srbiji tokom 2002-2012. godine. Da bi se zadovoljila sve veća potražnja i povećalo pokriće vodovodnom mrežom, u dokumentu se predlaže nastavak razvoja vodovodnih sistema, započet osamdesetih godina, u onim regijama gde su kapaciteti lokalnih

izvora prekoračeni. Preporučuje se završetak gradnje na svim akumulacionim jezerima gde je započela izgradnja (npr. Stubo Rovni, Prvonek, Selovabut). Takođe se predlaže sveobuhvatan rad na zaštiti, melioraciji i obnavljanju resursa podzemnih voda, indukciju veštačkog punjenja i upotrebu savremenih tehnologija tretmana gde je to potrebno. Planirano je da do 2012. na kanalizacionu mrežu bude priključeno oko 82 % stanovništva. Prihodi od vodovodnih usluga u sadašnjem periodu ne pokrivaju operativne troškove. Potrebno je sprovesti reformu cena i podići stopu naplate u cilju rešavanja finansijskih problema. U tom procesu veoma je važno zaštititi siromašne kategorije stanovništva i obezbediti adekvatne subvencije za one kategorije stanovništva koje neće moći finansijski podneti ovakvo povećanje.

Šumarska politika Srbije (ŠP)

Kriterijum je sadržan. Osnovni ciljevi ŠP su očuvanje i unapređivanje stanja šuma i razvoj šumarstva kao privredne grane, povećanje doprinosa šumarskog sektora ekonomskom i društvenom razvoju (povećanje površine pod šumama, povećanje produktivnosti itd.), postizanje održivog gazdovanja šumama u državnoj svojini kroz njihovo očuvanje, unapređenje i povećanje, stvaranje efikasnog sistema podrške privatnim vlasnicima šuma radi zadovoljenja ličnog i opšteg interesa i ostvarivanja ciljeva održivog gazdovanja, obrazovanje odgovarajućih stručnih kadrova za sektor šumarstva, koji će biti u stanju da efikasno ispunjavaju zadatke usmerene na održivo gazdovanje šumskim resursima, stvaranje održivog i ekonomski efikasnog sektora drvne industrije koji će biti konkurentan na svetskom tržištu i time doprinositi unapređenju sektora šumarstva, zaštiti životne sredine i razvoju domaće privrede. Date su mere za postizanje ciljeva, instrumenti i implementacija, uloge i odgovornosti učesnika u sektoru šumarstva. Nedostaju detaljniji planovi implementacije i troškovi.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

SMSP ne razmatra eksplicitno ovaj kriterijum.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP).

NSUP podržava ovaj kriterijum jer promovise iskorišćenje i reciklažu otpada u cilju očuvanja prirodnih resursa.

III Kriterijum: Potrošnja neobnovljivih resursa (nafta i gas, ugalj, metalne sirovine, nemetalne sirovine) treba da bude zadržana ispod nivoa potencijalnog rasta substituentnih obnovljivih resursa

Sadašnje stanje

Nafta i gas su pretežno skoncentrisani u Vojvodini, u Banatu. Bilansne rezerve nafte procenjuju se na oko 9,5 miliona tona, a gasa na oko 200 milijardi m³. **Ugalj** je predstavljen uglavnom lignitima (95% svih raspoloživih rezervi). Povoljna tektonska struktura, velika debljina slojeva i mogućnost površinske eksploatacije odlikuju lignitska ležišta. Ugljeni baseni su: Kolubarski, Kovinski i Kostolački (lignit); Sokobanjski, Sjenički, Lubnički, Rembas i Krepoljinski (mrki ugljevi) i Ibarski (kameni ugalj). Ekonomske rezerve lignita u rudnicima Kolubare i Kostolca su dovoljne za period od oko 50 godina. Kao primer neodrživog korišćenja resursa može se navesti leteći pepeo iz termoelektrana na ugalj. U sadašnjoj situaciji, sva količina letećeg pepela (nus-proizvoda sagorevanja uglja) odlaže se na pepelišta u blizini

termoelektrana. Prema podacima takva odlagališta zauzimaju ukupno površinu od 1.800 hektara. Cementara Holcim Popovac počela korišćenje alternativnih goriva kao zamenu za fosilna goriva. **Metalične sirovine** (crni i obojeni metali) nalaze se na brojnim ležištima u Srbiji. Bakar je ekonomski najznačajniji, nalazi se u Majdanpečko-borskoj i Ridanjsko-krepoljinskoj zoni. Sličan ekonomski značaj imaju olovo i cink, čija su ležišta takođe značajno zastupljena, i postoji 13 aktivnih rudnika. Među ležištima molibdena, Mačkatica je najveće ležište u Jugoistočnoj Evropi. Prisutna je i ruda žive, cinabarit. Ruda aluminijuma, boksit, ima ograničene rezerve. Pojave i ležišta zlata, srebra, platine i paladijuma vezane su za istočnu polovinu Srbije. Preostale ekonomske rezerve su znatne, ali zahtevaju podzemnu eksploataciju. **Nemetalične sirovine** – ležišta su brojna i raznovrsna. Najveći ekonomski značaj imaju: magneziti, dolomit, fosforit, značajne rezerve cementnog laporca, krečnjaci, kvarcni pesak, ležišta glina, fluorit, tehnički i arhitektonski kamen itd. Rudarski baseni u Srbiji odlikovali su se dugogodišnjom masovnom eksploatacijom. Intenzivna eksploatacija mineralnih sirovina, pored iscrpljivanja neobnovljivih prirodnih resursa i zagađenja vode, vazduha i zemljišta dovela je do značajnog razaranja i degradacije zemljišta. Najveći deo terena degradiran je površinskom eksploatacijom uglja i rude bakra. Veliki prostori prekriveni su jalovinom koja je, u većini slučajeva, odložena na neodgovarajućoj lokaciji.

Potrebna je dalja harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU.

Analiza strateških dokumenata

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Ovaj kriterijum je sadržan u NSEU. U poglavlju Sektorske politike – **Energetika** stoji da su obim i struktura energetske rezervi i resursa veoma nepovoljni. Institucionalno, Agencija za energetske efikasnost podstiče i promovise korišćenje obnovljivih izvora energije. Strateški prioriteti energetske politike u potpunosti podržavaju ovaj kriterijum koje treba da bude ispunjen putem: racionalne upotrebe kvalitetnih energenata; selektivno korišćenje novih i obnovljivih izvora energije, smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu; postupno uvođenje *ekološki* prihvatljivih tehnologija itd. Strateški pravci razvoja u poglavlju o **životnoj sredini** odnose se na potrebu donošenja strateških dokumenata o održivom korišćenju prirodnih resursa i dr., kao i donošenje akcionog plana za održivo upravljanje energijom.

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Kriterijum je sadržan. Jedan od ciljeva SSS je osigurati održivost životne sredine. Osnovni zadaci do 2015. godine podrazumevaju povećanje efikasnosti korišćenja energije i smanjivanje korišćenja čvrstih goriva u domaćinstvima, što će se odraziti na manje korišćenje neobnovljivih resursa.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZZS)

Kriterijum je sadržan. **NPZZS** prepoznaje da ne postoji Strategija za održivo korišćenje resursa i dobara, što je jedan od ciljeva NPZZS. U poglavlju o **energetici** ciljevi se odnose na povećanje obima korišćenja obnovljivih izvora energije i gasa, priključivanje individualnih domaćinstava u gradovima sa više od 20 000 stanovnika na sistem daljinskog grejanja ili grejanja na gas, povećanje energetske efikasnosti i smanjenje gubitaka toplote u toplanama i distributivnoj mreži, povećanje energetske

efikasnosti energetskog sektora i smanjenje stvaranje otpada, iskorišćenje 20% letećeg pepela iz termoelektrana do 2010. godine. Identifikovani su instrumenti za dostizanje ciljeva, troškovi i rok implementacije. Detaljni akcioni planovi su u procesu izrade.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Kriterijum je eksplicitno sadržan. **SLOR** ima za ciljeve uvođenje ekonomskih instrumenata za podsticaj racionalnog upravljanja resursima, zaštita i korišćenje prirodnih resursa u skladu sa principima održivog razvoja, podrška promociji održivog korišćenja resursa. Identifikovane su mere i aktivnosti za dostizanje ciljeva i rokovi implementacije. Troškovi i praćenje implementacije nisu sagledani.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

SZ se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

NPAD se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Kriterijum nije sadržan, ali **SRSZ** podvlači da će Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u saradnji sa Ministarstvom nauke i zaštite životne sredine naročito saradivati u ostvarivanju ciljeva definisanih u NPZZS, učešćem u izradi Akcionih planova.

Strategija o bezbednosti hrane (SBH)

SBH se ne bavi ovim kriterijumom.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Kriterijum je sadržan. Ciljevi **SREN** su racionalna upotreba i efikasno korišćenje energije, promovisanje korišćenja obnovljivih izvora radi očuvanja neobnovljivih izvora energije. Predviđa se opadanje potrošnje čvrstih goriva, dok električna energija i novi, obnovljivi izvori energije imaju trend povećanja učešća. Strategija je usaglašena sa NSEU i SSS. Prema Zakonu o energetici, postoji obaveza donošenja Programa za racionalnu upotrebu energije i povećanje energetske efikasnosti, Programa za selektivno korišćenje novih obnovljivih izvora energije i Programa za zaštitu životne sredine. Ovim programom se obrazlažu uslovi i način obezbeđenja zaštite životne sredine pri radu energetskih objekata itd. Strategija sadrži instrumente za sprovođenje, mere/aktivnosti, potrebna finansijska ulaganja, dinamiku sprovođenja reformi, finansiranje i praćenje realizacije.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

STPOLJ se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)

VORS se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Šumarska politika Srbije (ŠP)

ŠP se ne bavi eksplicitno ovim kriterijumom.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

SMSP se ne bavi ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP).

NSUP podržava ovaj kriterijum jer promovira iskorišćenje i reciklažu otpada u cilju očuvanja prirodnih resursa.

IV Kriterijum: Svaki uticaj emisija ili toksičnih materija na prirodno okruženje ili ljudsko zdravlje treba da bude sveden na bezbedan nivo (zagađenje vazduha, klimatske promene, oštećenje ozonskog omotača)

Sadašnje stanje

Glavne izvore **zagađivanja vazduha** čine: termoenergetski objekti (termoelektrane, toplane), rafinerije nafte, objekti hemijske industrije, produkti sagorevanja goriva u domaćinstvima, industriji, individualnim kotlarnicama, saobraćaju, građevinska delatnost, neodgovarajuće skladištenje sirovina, deponije otpada i dr. Najveće zagađenje vazduha potiče od procesa sagorevanja lignita lošeg kvaliteta (termoelektrane u Obrenovcu, Lazarevcu i Kostolcu) i motornih goriva. Kvalitet ambijentalnog vazduha je uslovljen emisijama SO₂, NO_x, SO, čađi, praškastih materija i dr. koje potiču iz termoenergetskih objekata i industrijskih postrojenja. **Klimatske promene i oštećenje ozonskog omotača** - nedostaje nacionalni katastar emisije gasova sa "efekom staklene bašte", popis supstanci koje izazivaju oštećenje ozonskog omotača, kao i podsticajne ekonomske mere za smanjenje emisije u vazduh. Postojeća zakonska regulativa za emisiju i imisiju nije usklađena sa regulativom EU, a nepotpun monitoring i njegovo nedovoljno sprovođenje utiču na sticanje nerealne slike o stepenu zagađenja vazduha u Srbiji. Usvojen je propis o naknadama za zagađenje vazduha, ispuštanje otpadnih voda i generisanje otpada (primena principa „zagađivač plaća“). Naknade su prihod Fonda za zaštitu životne sredine.

Potrebna je dalja harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU. Identifikovana je neophodna ratifikacija sledećih konvencija i protokola:

- Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, Espo, 1991.
- Kjoto protokol uz Okvirnu Konvenciju UN o klimatskim promenama, 1997.
- Amandmani na Bečku konvenciju o supstancama koja oštećuju ozonski omotač (Londonski amandman, 1990., Kopenhaški amandman, 1992., Pekinški amandman, 1999.)
- Protokoli uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima, Ženeva, 1979 (Konvencija je ratifikovana 2001. godine)
 - Protokol o smanjenju emisija sumpora ili njihovih prekograničnih protoka za najmanje 30 %, Helsinki, 1985.
 - Protokol o kontroli emisija azotnih oksida ili njihovih prekograničnih protoka, Sofija, 1988.
 - Protokol koji se odnosi na kontrolu emisija isparljivih organskih jedinjenja ili na njihove prekogranične protoke, Ženeva, 1991.
 - Protokol o daljem smanjenju emisija sumpora, Oslo, 1994.

- Protokol o teškim metalima, Arhus, 1998.
- Protokol o stalnim organskim zagađujućim materijama, Arhus, 1998.
- Protokol o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i prizemnog ozona, Getenburg, 1999.

Analiza strateških dokumenata

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Kriterijum je sadržan, iako ne prožima pođedanko sva relevantna poglavlja. U poglavlju **Energetika** naglašava potrebu uvođenja mera za ratifikaciju Kjoto Protokola, što je jedna od najvažnijih tačaka za postizanje održivog razvoja jer se odnosi na dugoročno smanjivanje gasova sa efektom staklene bašte, radi obezbeđenja snabdevanja energijom na način prihvatljiv za životnu sredinu. U poglavlju o životnoj sredini, jedan od ciljeva je, takođe, raifikacija međunarodnih ugovora – 26 u prioritetu, gde je na prvom mestu Kjoto protokol. U poglavlju **Industrija** nije obuhvaćena potreba implementacije Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, što je jedna od najvažnijih tačaka za postizanje održivog razvoja, kao ni uvođenje sistema upravljanja životnom sredinom u preduzećima. Nisu sadržana pitanja odgovornosti za zagađenja životne sredine nastale pre privatizacije, niti uvođenje čistije proizvodnje i tehnologija prihvatljivih za životnu sredinu. Industrija ne može biti konkurentna na tržištu, ukoliko nema ispunjene standarde zaštite životne sredine i rešene probleme zastarelih i „prljavih“ tehnologija. U poglavlju **Saobraćaj** iskazuje se potreba donošenja strategije razvoja nacionalnog saobraćajnog sistema. Donošenje strategije transporta i izgradnja infrastrukture, kao što je planirano, dovela bi do smanjenja emisija u vazduh. U poglavlju o **životnoj sredini** jedan od ciljeva jeste praćenje implementacije Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu, strateškoj proceni uticaja i integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja. Poseban cilj je poboljšati integraciju životne sredine u ostale sektorske politike i razvijati nivo ekološke svesti kod svih struktura društva. Jedan od ciljeva odnosi se na potrebu donošenja strateških dokumenata o klimatskim promenama. Nisu razvijeni instrumenti i troškovi. Poglavlje o životnoj sredini uglavnom sadrži zakonodavno-pravni i institucionalni okvir. Nedostaju ekonomski instrumenti, finansijski mehanizmi i infrastrukturne potrebe.

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Kriterijum je sadržan. Jedan od ciljeva **SSS** je osigurati održivost životne sredine. Osnovni zadaci do 2015. godine podrazumevaju povećanje efikasnosti korišćenja energije i smanjivanje korišćenja čvrstih goriva u domaćinstvima, što će se odraziti na smanjenje emisija u životnu sredinu.

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

Kriterijum je eksplicitno sadržan. Neophodno je uraditi katastar zagađivača u Srbiji kako bi se u pravom smislu mogao primeniti instrument „zagađivač plaća“, kao i Nacionalni program koji se odnosi na klimatske promene. Ostali ciljevi su: usklađivanje nacionalnih propisa koji se odnose na kvalitet vazduha i emisije u vazduh sa zakonodavstvom EU, unaprediti program monitoringa i procene kvaliteta ambijentalnog vazduha, modernizacija mreže monitoringa i laboratorija i postavljanje automatskih stanica za kontinualno praćenje kvaliteta ambijentalnog vazduha,

poboljšati kvalitet vazduha u skladu sa standardima smanjenjem emisija iz sektora energetike, industrije, transporta i dr., usvojiti i implementirati međunarodne sporazume koji se odnose na zaštitu vazduha, klimatske promene i zaštitu ozonskog omotača, postepeno izbacivanje olovnog benzina do 2010. godine, poboljšanje kvaliteta goriva prema Direktivi 2003/17/EC itd. U programu su definisani instrumenti za dostizanje navedenih ciljeva, kao i troškovi, monitoring i implementacija. Procenjeni udeo troškova implementacije NPZZS u 2005.- 0,1%, 2009.-1,2 %, a 2014.- 2,4%. Potrebni troškovi implementacije NPZZS i predviđen %BDP su izračunati sa polazištem da 2014. godine budu dostignuti i ispunjeni EU standardi u toj meri da se more pregovarati o pridruživanju. Ostale zemlje JI Evrope su ulagale i veći procenat BDP (Slovenija 1,3%-2001.).Detaljni akcioni planovi su u procesu izrade.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Kriterijum je sadržan. **SLOR** ima za cilj unapređivanje zaštite životne sredine, izradom LEAP-a, uvođenje sistema monitoringa i mera zaštite i unapređenja životne sredine (preduzimanje odgovarajućih mera kojima se štetna dejstva životnu sredinu svode na najmanju meru). Međutim, ciljevi nisu podržani instrumentima za primenu i nisu predviđeni troškovi implementacije.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

Kriterijum je sadržan. **SZ** dotiče pitanje životne sredine i uticaja na ljudsko zdravlje. Cilj 10 se odnosi na životnu sredinu. Prema procenama stručnjaka Gradskog zavoda za zaštitu zdravlja Beograd do 15% smrtnih slučajeva može da se poveže sa zagađenjem vazduha ili je njime prouzrokovano (Jentzen). Posebna pažnja mora se posvetiti faktorima sredine kao što su: stanovanje, pravilna ishrana, radni uslovi, snabdevanje bezbednom vodom za piće, pravilno odlaganje otpada i kontrola zagađenja životne sredine. Specifične mere mogu biti namenjene prevenciji pojedinih oboljenja, kao što je higijenska proizvodnja hrane, u cilju sprečavanja prenošenja oboljenja hranom, korišćenje zaštitnih sredstava za prevenciju nesreća na radu i dr. U okviru cilja Obezbeđenje i unapređenje pravičnog i jednakog pristupa zdravstvenoj zaštiti za sve građane Srbije i unapređenje zdravstvene zaštite ugroženih populacija postoji oblast Životna sredina i zdravlje, gde su prepoznate potrebe donošenja Zakona i Strategije o bezbednosti hrane. Realizacija ciljeva koji se odnose na životnu sredinu nije razmatrana, obzirom da je u nadležnosti Uprave za zaštitu životne sredine, a navodi se da će Ministarstvo zdravlja sarađivati u razvoju strategija i programa, koji se odnose na ovaj aspekt, značajan za zdravlje stanovništva. Ne prepoznaje se potreba izrade Nacionalnog akcionog plana za unapređenje zdravlja i životne sredine (NEHAP), što je jedan od ciljeva Svetske zdravstvene organizacije u dokumentu Evropsko zdravlje za 21. vek. Strategija ne obrađuje troškove implementacije ni način praćenja.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

Kriterijum je implicitno sadržan. **NPAD** samo u okviru poglavlja o međunarodnim obavezama zemlje spominje Milenijumske ciljeve razvoja UN i Akcioni plan za životnu sredinu i zdravlje dece u Evropi. Jedan od specifičnih ciljeva je: stvaranje bezbedne, podržavajuće, nenasilne životne sredine za odrastanje dece, indikator je stopa razbolevanja dece od respiratornih infekcija. Međutim, nema instrumenata za dostizanje navedenog cilja. Nedostaje jače potenciranje ciljeva Konvencije UN o

pravima deteta (pravo na zdravu životnu sredinu): pristup ispravnoj vodi za piće, pristup poboljšanim sanitarnim uslugama, odlaganje komunalnog otpada.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

Kriterijum nije sadržan, ali **SRSZ** podvlači da će Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u saradnji sa Ministarstvom nauke i zaštite životne sredine naročito saradivati u ostvarivanju ciljeva definisanih u NPZZS, učešćem u izradi Akcionih planova.

Strategija o bezbednosti hrane (SBH)

Kriterijum je implicitno sadržan u **SBH**.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Kriterijum je sadržan. **SREN** postavlja mere i instrumente za ostvarenje ciljeva energetske politike što podrazumeva utvrđivanje podloga za ratifikaciju Kyoto protokola obaveza koje proističu iz njegove implementacije, uključujući i institucionalno organizovanje radi korišćenja odgovarajućih olakšica koje omogućuju određeni mehanizmi Kyoto protokola, kao i racionalnu upotrebu i efikasno korišćenje energije. Strategija je usaglašena sa NSEU i SSS. Dati su zakonodavni i institucionalni, ekonomski, organizacioni i sistemski instrumenti za dostizanje ciljeva. Prema Zakonu o energetici, postoji obaveza donošenja Programa za racionalnu upotrebu energije i povećanje energetske efikasnosti, Programa za selektivno korišćenje novih obnovljivih izvora energije i Programa za zaštitu životne sredine. Ovim programom se obrazlažu uslovi i način obezbeđenja zaštite životne sredine pri radu energetskih objekata itd. Strategija sadrži instrumente za sprovođenje, mere/aktivnosti, potrebna finansijska ulaganja, dinamiku sprovođenja reformi, finansiranje i praćenje realizacije.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Kriterijum je implicitno sadržan u **STPOLJ**.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)

Kriterijum je implicitno sadržan u **VORS**.

Šumarska politika Srbije (ŠP)

Kriterijum je implicitno sadržan u **ŠP**.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

SMSP se ne bavi ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP)

Kriterijum je implicitno sadržan u **NSUP**.

V Kriterijum: Uticaj akcidenata u životnoj sredini treba da bude redukovan i rizik po životnu sredinu može biti prihvatljiv samo u meri da u najgorem mogućem slučaju ne postoji permanentna šteta po životnu sredinu (hemikalije, otpad, opasan otpad, buka, jonizujuće i nejonizujuće zračenje, udesi)

Sadašnje stanje

Ne postoje sveobuhvatni podaci o aktivnostima **upravljanja hemikalijama**. Obrasci korišćenja i potrošnje se izvode iz razgovora i upitnika i ne daju celovitu sliku ovih aktivnosti. Početni registar opasnih materija je pripremljen 2000. godine. Industrijska (hemijska i petrohemijska) i energetska postrojenja koja potencijalno izazivaju najveće **udese** i rizike po životnu sredinu. Mnogi udesi koji izazivaju zagađenje životne sredine prijavljeni su tokom transporta opasnih materija. U Srbiji se sakuplja oko 60-70 % komunalnog **otpada** (oko 2,2 miliona tona godišnje). Sakupljanje je organizovano u gradovima, dok u seoskim područjima ne postoji. Otpad koji nastaje u seoskim sredinama se pali po dvorištima. Lokacije za odlaganje otpada ne zadovoljavaju tehničke uslove sanitarnih deponija. Ne postoje pouzdani podaci o količini **opasnog otpada** koji stvara industrija. Procenjuje se da se u Srbiji proizvede 460.000 t/godišnje opasnog industrijskog i medicinskog otpada. Ne postoje ni postrojenja za tretman i odlaganje opasnog otpada, niti odgovarajući prostor za skladištenje. Opasan otpad se privremeno skladišti u neodgovarajućim skladištima (od kojih neka postoje i više decenija). Na neodgovarajućim lokacijama odlaže se godišnje 6-7 tona letećeg pepela iz termoelektrana. **Jonizujuće i nejonizujuće zračenje** - Od ukupnog broja izvora jonizujućih zračenja koji se koriste u Republici Srbiji oko 80 % se koristi u medicini, oko 15 % u industriji i oko 5 % otpada na ostale delatnosti. Najveći problem predstavlja radioaktivni otpad privremeno smešten u Institutu za nuklearne nauke "Vinča". Postoje 4 lokacije kontaminirane osiromašenim uranom. Oblast nejonizujućeg zračenja nije zakonski regulisana, što znatno otežava rešavanje problema koji se pojavljuju poslednjih godina prvenstveno vezano za postavljanje i korišćenje baznih stanica mobilne telefonije. Podaci o nivou **buke** u Srbiji su ograničeni jer se monitoring buke sprovodi samo u nekoliko većih gradova (Beograd, Novi Sad, Niš i Subotica). Pouzdani podaci o nivou buke u oblastima gde su locirana industrijska postrojenja, aerodromi i glavne saobraćajnice nisu dostupni.

Potrebna je dalja harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU. Identifikovana je neophodna ratifikacija sledećih konvencija i protokola:

- Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih udesa, Helsinki, 1992.
- Roterdamska Konvencija o proceduri prethodno informišuće saglasnosti za neke hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini, 1998.
- Konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama – POPs, 2001.
- Protokol uz Bazelsku Konvenciju o odgovornosti za štetu usled prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja, 1999.
- Protokol o registru zagađenja i transfera zagađujućih materija – PRTR, Kijev, 2003.

Analiza strateških dokumenata

Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU)

Kriterijum je sadržan. U NSEU u poglavlju o **životnoj sredini** ciljevi se odnose na donošenje zakona o upravljanju otpadom, o upravljanju hemikalijama, o nejonizujućem zračenju, o zaštiti od jonizujućeg zračenja i nuklearnoj bezbednosti, o zaštiti od buke i vibracija, kao i akcionih planova na bazi obaveza u Zakonu o zaštiti

životne sredine. Nedostaju specifični ciljevi. Navedeni su institucionalni instrumenti za dostizanje ciljeva.

Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Kriterijum je sadržan. SSS prepoznaje da ne postoji nacionalna Strategija ublažavanja rizika od poplava i zemljotresa (pripremljenost, ublažavanje posledica, oporavak i rekonstrukcija). Čišćenje ekoloških crnih tačaka je sadržano u troškovima za implementaciju Strategije. Unutar romskih zajednica ne postoji ili je ograničen pristup komunalnim i javnim uslugama, a najozbiljniji problem je nedostatak pristupa električnoj energiji, vodi, kanalizaciji i odnošenju smeća. Definisane su oblasti koje zahtevaju finansiranje, ali nisu razrađeni mehanizmi. Planirani troškovi 2004-2006. godine su 0,1% BDP (za čišćenje ekoloških crnih tačaka i usaglašavanje propisa sa EU).

Nacionalni program zaštite životne sredine (NPZŽS)

Kriterijum je sadržan. NPZŽS u oblasti upravljanja **hemikalijama** i zaštitom od **udes**a ima za ciljeve uspostavljanje i razvoj informacionog sistema, izgradnju profesionalnih i institucionalnih kapaciteta za upravljanje hemikalijama, uspostavljanje i razvoj sistema za upravljanje rizikom i odgovorom na hemijski udes u industriji i transportu. U oblasti upravljanja **otpadom** ciljevi se odnose na razvijanje integrisanih regionalnih planova upravljanja otpadom, povećanje broja stanovnika obuhvaćenih sistemom sakupljanja otpada na 80 %, uspostavljanje nacionalnog kapaciteta za tretman opasnog otpada, razvijanje reciklaže, kompostiranja itd. U oblasti **buke**, ciljevi su: odrediti zone i sistem monitoringa buke u naseljima, uspostaviti ciljani monitoring buke na najfrekventnijim saobraćajnicama, smanjiti emisiju buke u najugroženijim lokacijama itd. U oblasti **jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja** ciljevi su: razviti program upravljanja radioaktivnim otpadom i obezbediti kapacitete, sprovesti kompletnu dekontaminaciju zemljišta kontaminiranog osiromašenim uranom, izvršiti modernizaciju i proširenje mreže monitoringa radioaktivnosti itd. Razvijeni su instrumenti za dostizanje ciljeva, troškovi i praćenje implementacije. Procenjeni udeo troškova implementacije NPZŽS u 2005.- 0,1%, 2009.-1,2 %, a 2014.- 2,4%. Potrebni troškovi implementacije NPZŽS i predviđen %BDP su izračunati sa polazištem da 2014. godine budu dostignuti i ispunjeni EU standardi u toj meri da se more pregovarati o pridruživanju. Ostale zemlje JI Evrope su ulagale i veći procenat BDP (Slovenija 1,3%-2001.). Detaljni akcioni planovi su u procesu izrade.

Strategija lokalnog održivog razvoja (SLOR)

Kriterijum je delimično sadržan. SLOR ima za cilj razvoj i unapređenje infrastrukture i uspostavljanje standarda u upravljanju infrastrukturnim sistemima. Nisu obrađeni troškovi i instrumenti za dostizanje ciljeva.

Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu (SZ)

SZ se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Nacionalni plan akcije za decu (NPAD)

NPAD se ne bavi ovim kriterijumom, ali se poziva na Milenijumske razvojne ciljeve, od kojih je jedan održivost životne sredine.

Strategija razvoja socijalne zaštite (SRSZ)

SRSZ se ne bavi ovim kriterijumom, ali podvlači da će Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u saradnji sa Ministarstvom nauke i zaštite životne sredine naročito saradivati u ostvarivanju ciljeva definisanih u NPZZŠ, učešćem u izradi Akcionih planova.

Strategija o bezbednosti hrane (SBH)

Kriterijum je sadržan. Ciljevi koji se odnose na životnu sredinu nisu eksplicitno izraženi. Od januara 2006. godine, standardi bezbedne hrane, u prvom redu HACCP, su postali obavezujući na tržištima EU i Svetske trgovinske organizacije, a preduzeća koja ne poseduju sertifikate o poslovanju u skladu sa ovim standardima neće biti u mogućnosti da svoju robu plasiraju van granica Srbije. HACCP je sistem bezbednosti hrane zasnovan na sedam principa kojima se na efikasan način osigurava potpuna zdravstvena bezbednost prehrambenih proizvoda u svim segmentima proizvodnje i prerade, po principu od "njive do trpeze". To omogućava da se odrede i procene kritične tačke za kontaminaciju proizvoda u svim segmentima proizvodnje. Svi ovi segmenti su u uskoj vezi sa stanjem životne sredine. Ciljevi ove strategije su: da se zaštiti zdravlje potrošača u Srbiji, putem smanjenja incidencije bolesti, koje se prenose hranom i trovanja hranom, pri čemu će se posebna pažnja obratiti na oboljenja, koja su ozbiljna i koja ugrožavaju život, da se podrži razvoj profitabilne i kompetitivne industrije hrane u Srbiji putem jačanja izvoza i supstitucije uvoza.

Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. (SREN)

Kriterijum je implicitno sadržan u SREN.

Strategija razvoja poljoprivrede Srbije (STPOLJ)

Kriterijum je implicitno sadržan u STPOLJ.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VORS)

Kriterijum je implicitno sadržan u VORS.

Šumarska politika Srbije (ŠP)

Kriterijum je implicitno sadržan u ŠP.

Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS (SMSP)

SMSP se ne bavi ovim kriterijumom.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom (NSUP)

Kriterijum je sadržan. NSUP je postavila strateške ciljeve upravljanja otpadom, sa naglaskom na regionalnom pristupu, što je prihvaćeno i implementacija je u toku. Strategija je postavila prioritete (izgradnja regionalnih sanitarnih deponija, reciklažnih centara, centara za kompostiranje, zatim postrojenja za tretman opasnog otpada, postrojenja za spaljivanje otpada itd.). Strategija je razvila mere i aktivnosti za dostizanje ciljeva. Strategija nije obradila troškove implementacije. Implementacija se odvija određenim tempom, ali ne u rokovima postavljenim u strategiji. Upravljanje otpadom obrađeno u NPZZŠ nije u koliziji sa ovom strategijom, ali se rokovi implementacije razlikuju.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Dvadesetdva strateška dokumenta, koja je Vlada Republike Srbije usvojila u periodu 2002 – 2005., analizirana su na osnovu 15 kriterijuma održivog razvoja – pet ekonomskih, pet socijalnih i pet iz oblasti zaštite životne sredine. Osovni cilj analize bio je da se utvrdi stepen "korisnosti" ovih dokumenata prilikom predstojeće izrade Strategije održivog razvoja Srbije. Ocene i predlozi u vezi tim dati su u prvom delu ovog izveštaja. Zato ovde navodimo samo osnovne nalaze i prioritete koji bi, s obzirom na njihov značaj i utvrđene gap-ove u dosadašnjim dokumentima, trebalo integrisati u buduće Strategiju održivog razvoja.

Imajući u vidu da je planirano da se Strategija održivog razvoja oslanja na tri stuba - ekonomija zasnovana na znanju, socio-ekonomska komponenta i zaštita prirodne sredine – smatramo da treba, pre svega, upozoriti na sledeće:

- Prvi stub – ekonomija zasnovana na znanju- je najmanje obrađen u postojećim dokumentima. Spominjanje i delimična obrada uloge i značaja kvaliteta ljudskog faktora za povećanje efikasnosti i konkurentnosti srpske privrede i njenog integrisanja u globalne tokove privrednog i tehnološkog razvoja u dosadašnjim strateškim dokumentima je parcijalno i nedovoljno. Ovaj stub održivog razvoja treba, takoreći, uraditi od početka.

- Drugi, socio-ekonomski, stub buduće strategije održivog razvoja se u velikoj meri može osloniti na dve celovite strategije – Strategija za smanjivanje siromaštva i Strategija Srbije za pristupanje Srbiji i Crne Gore Evropskoj Uniji. Ostale strateške dokumente treba konsultovati jer detaljnije analiziraju pojedinačne komponente socio-ekonomskog razvoja.

- Treći stub – zaštita prirodne sredine- je detaljno analiziran samo u Nacrtu Nacionalnog programa zaštite životne sredine, a delimično je obuhvaćen i u Strategiji za smanjivanje siromaštva, Strategiji Srbije za pristupanje Srbiji i Crne Gore EU i u pojedinim "sektorskim" strategijama.

1. Rad na **ekonomskoj komponenti** buduće strategije održivog razvoja može se velikim delom osloniti na dve sveobuhvatne strategije – Strategija za smanjivanje siromaštva i Strategija Srbije za pristupanje Srbiji i Crne Gore EU – jer svestrano analiziraju sve relevantne faktore privrednog razvoja i njihovu vezu sa socijalnim dimenzijama razvoja. Druga grupa strategija - Strategija zapošljavanja, Strategija konkurentnosti, Strategija energetike, Strategija poljoprivrede – olakšaće rad autorima Strategije održivog razvoja prilikom analize pojedinih sektorskih i funkcionalnih aspekata razvoja.

Na osnovu ovog osnovnog nalaza smatramo da treba ukazati na sledeće prioritete zadatke prilikom izrade ekonomske komponente buduće Strategije održivog razvoja Srbije:

- Izrada novih makroekonomskih projekcija budućeg privrednog rasta Srbije (upostavljanje konzistentnih veza između stope privrednog rasta i osnovnih faktora rasta i, s druge strane, održanje unutrašnje i spoljne makroekonomske ravnoteže).
- Analiza stepena nejednakosti u raspodeli dohodaka i regionalnih dispariteta u Srbiji sa predlozima za njihovo smanjivanje (jer su izrazito malo prisutna u postojećim strateškim dokumentima)
- Pitanja inter i intra generacijske solidarnosti sa stanovišta ekonomske dimenzije održivog razvoja se moraju uraditi iz početka (jer su izrazito malo prisutna u postojećim strateškim dokumentima)
- Strategija održivog razvoja trebalo bi da u prioritete, pred razvoja ekonomije zasnovane na znanju, da uključi sve aspekte poboljšanja konkurentnosti srpske privrede, razvoj infrastrukture i tehnološku modernizaciju privrede.
- Posebnu pažnju treba posvetiti izoznoj strategiji i strategiji privlačenja stranih direktnih investicija bez čega nije moguće obezbediti održivi privredni rast Srbije u narednom periodu
- U Strategiji održivog razvoja treba pronaći rešenja koja istovremeno obezbeđuju poboljšanje konkurentnosti i povećanje zaposlenosti kao jednog od ključnih socio-ekonomskih problema.
- Na osnovu kritičke analize dosadašnjih reformi privrednog sistema i izgradnje tržišnih institucija predložiti nov pristup države koji će zaokružiti privredno sistemski i institucionalni okvir i obezbediti punu zaštitu svojine i ugovora.
- Predložiti strategiju partnerstva državnog i privatnog sektora (PPP) naročito u vezi restrukturiranja javnog sektora i reformisanja društvenih delatnosti.
- Ponuditi nov program jačanja profesionalnog kapaciteta države u sprovođenju ekonomskih funkcija
- Za sva tri stuba Strategije održivog razvoja definisati merne pokazatelje na osnovu kojih se vrši monitoring sprovođenja strategije.

2.Imajući u vidu **socijalnu komponentu** održivog razvoja i trenutnu situaciju vezanu za strateška dokumenta na nivou Republike, rad radnih grupa pri izradi nacionalne strategije održivog razvoja treba bazirati, pre svega, na Strategiji za smanjene siromaštva u RS i Nacionalnoj strategiji Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji. Sve analizirane strategije, uz nedostatke koji su navedeni, takođe mogu biti od koristi za određena «sektorska» sagledavanja. Posebnu pažnju treba obratiti na sledeće:

- Definisati ključne strateške prioritete za jačanje socijalne kohezije i stabilnosti društva kroz
 - Podršku razvoju ljudskih resura, obrazovanja i istraživanja. Neophodno je definisati strateške prioritete u obrazovanju i nauci, uz posebnu podršku visokoškolskim programima koji školuju buduće stručnjake za održivi razvoj.
 - Osnaživanje reformi u oblasti zaštite zdravlja i socijalne zaštite, uz otklanjanje društvene nejednakosti u obezbeđenju zdravstvenih usluga. Neophodno je, takođe, sagledati mere i aktivnosti kojima se osnažuje odgovornost građana za sopstveno zdravlje.
 - Podršku smanjenju siromaštva kroz mere i aktivnosti usklađene sa Strategijom za smanjenje siromaštva u RS.

- Promociju strateških ciljeva vezanih za podršku povećanju nataliteta. Neophodno je definisati sveobuhvatnu strategiju u ovoj oblasti.
 - Promociju razvoja kulture i reforme kulturne politike. Neophodno je definisati sveobuhvatnu strategiju u ovoj oblasti.
- Posebnu pažnju obratiti na pitanja političke odgovornosti za razvoj, uspostavljanja i jačanja nadležnih institucija, decentralizacije i građanske participacije, kroz
- Razvoj i jačanje institucija na republičkom, a pre svega na lokalnom nivou, odgovornih za planiranje i monitoring.
 - Definisanje konkretnih mere podrške učešću javnosti u planiranju i odlučivanju.
 - Definisanje statusa i ingerencija Nacionalnog saveta za održivi razvoj uz osnaživanje njegove uloge.

3. Za rad radne grupe iz oblasti **zaštite životne sredine**, ključne strategije su Nacr Nacionalnog programa zaštite životne sredine (NPZŽS), Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji (NSEU) i Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva (SSS), ali i sve sektorske strategije.

Osnovni zadatak je integrisati politiku zaštite i očuvanja životne sredine i održivog korišćenja prirodnih resursa u ostale sektorske politike.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti harmonizaciji nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU, kao i ratifikaciji prioriternih konvencija i protokola i njihovoj implementaciji.

Ključne prioritete Strategije održivog razvoja, u skladu sa Milenijumskim ciljevima UN, potrebno je definisati kroz:

- smanjenje zagađenja vazduha, stabilizaciju klimatskih promena i oštećenja ozonskog omotača - neophodno je definisati strategiju i akcione planove i ratifikovati relevantne međunarodne ugovore;
- smanjenje korišćenja neobnovljivih i racionalno korišćenje obnovljivih prirodnih resursa - neophodno je doneti strategiju održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara;
- promovisanje obnovljivih izvora energije - neophodno je naglasiti mogućnosti zemlje i definisati strategiju;
- povećanje energetske efikasnosti - neophodno je utvrditi strateške pravce saglasno sa Strategijom razvoja energetike do 2015. godine;
- smanjenje gubitka biodiverziteta - neophodno je doneti strategiju zaštite prirode i biodiverziteta i ratifikovati i sprovesti relevantne međunarodne ugovore;
- poboljšanje kvaliteta vode za piće i povećanje stepena snabdevenosti stanovništva - neophodno je utvrditi aktivnosti i mere saglasno sa Strategijom za smanjenje siromaštva i Vodoprivrednom osnovom;
- prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih postrojenja za njihovu obradu i povećanje broja domaćinstava koja su priključena na kanalizacionu mrežu - neophodno je utvrditi aktivnosti i mere saglasno sa Strategijom za smanjenje siromaštva, Nacionalnim programom zaštite životne sredine i Vodoprivrednom osnovom;

- uspostavljanje integralnog sistema upravljanja komunalnim i opasnim otpadom i hemikalijama - neophodno je podržati implementaciju NPZZS, Strategije za smanjenje siromaštva i Strategije upravljanja otpadom u ovoj oblasti i ratifikovati i sprovesti međunarodne ugovore o upravljanju hemikalijama;
- podsticanje održive proizvodnje i potrošnje; podsticanje čistije proizvodnje - neophodno je definisati strategiju u ovoj oblasti;
- promovisanje održivog transporta - neophodno je definisati sveobuhvatnu strategiju.

Literatura

1. Strategija smanjenja siromaštva u Srbiji
2. Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore EU
3. Nacionalna strategija zapošljavanja
4. Konkurentnost privrede Srbije
5. Nacionalni program zaštite životne sredine Srbije
6. Strategija razvoja energetike Srbije do 2015. godine
7. Strategija razvoja poljoprivrede Srbije
8. Nacionalna strategija za rešavanje problema izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica
9. Strategija reforme državne uprave u RS
10. Strategija razvoja socijalne zaštite
11. Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije
12. Strategija lokalnog održivog razvoja
13. Strategija malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u RS
14. Strategija zdravlja - Bolje zdravlje za sve u III milenijumu
15. Nacionalni plan akcije za decu
16. Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS
17. Razvoj politike i strategije stručnog obrazovanja u Srbiji
18. Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima
19. Strategija o bezbednosti hrane
20. Vodoprivredna osnova Republike Srbije
21. Šumarska politika Srbije
22. Nacionalna strategija upravljanja otpadom
23. UN Milenijumski ciljevi razvoja
24. Izveštaj o sprovođenju Milenijumskih ciljeva razvoja, 2005.